

Олександра САВЧЕНКО

Оріон

Українська мова

та

ЧИТАННЯ

3
КЛАС

Частина 4

Олександра САВЧЕНКО

Українська мова та ЧИТАННЯ

Підручник для 3 класу
спеціальних закладів загальної середньої освіти
(Н 54.1 – Н 54.2)
(у 4-х частинах)

Частина 4

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Київ
Оріон
2020

Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має
Міністерство освіти і науки України <http://mon.gov.ua/> та Інститут модернізації змісту освіти <https://imzo.gov.ua>

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02.2020 № 271)

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Відповідно до Типової освітньої програми колективу авторів
під керівництвом О. Я. Савченко

Умовні позначення:

Звертаємо увагу.

Читаємо правильно.

Міркуємо і відповідаємо.

Досліджуємо текст.

Працюємо в парі.

Працюємо в групі.

Роз'єднай слова і прочитай.

Фантазуємо і створюємо.

Граємо сценку, виставу.

Дізнаємося значення слів.

Савченко О. Я.

С13 Українська мова та читання : Підручник для 3 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (Н 54.1 – Н 54.2) (у 4-х частинах) : Частина 4 // О. Я. Савченко. — Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. — 80 с. : іл.

ISBN 978-966-991-065-3.

ISBN 978-966-991-069-1 (ч. 4).

УДК 811.161.2*кл3(075.2.056.262)

ЯК НЕ ЛЮБИТЬ СВІЙ КРАЙ!

Художники малюють картини фарбами, а письменники створюють **образи** словами.

Ви прочитаєте твори про наш рідний край. Красу природи й людей змальовано так влучно й виразно, що ці картини не лише можна побачити у своїй уяві, а й відчутти ставлення авторів до зображеного.

Читаючи твори цього розділу, ви будете:

- визначати настрої і почуття дійових осіб, образні вислови, які вжито, щоб змалювати побачене;
- досліджувати жанрові особливості творів;
- ділитися враженнями про прочитане, переказуючи твори;
- застосовувати прийоми роботи з дитячою книжкою.

РІДНИЙ КРАЙ

Водограй, | полів розмай, |
зелен гай, | ліщїна... || |
Все | це рідний, | любий | край || —
наша Батьківщина. ||
Пам'ятай, | не забувай ||
батьківську | стежину. ||
Прикрашай, | шануй | свій край, |
дім свій || — Батьківщину.

- Якими словами авторка передає свою любов до рідного краю?
- Знайди та прочитай пари римованих слів.
- Прочитай вірш так, як його відчуваєш.
- Вивчи вірш напам'ять.

Олекса Палійчук

КИЇВ

◆ Що ти знаєш про нашу столицю?

Осяяний промінням слави,
золотоверхий, величавий,
ген-ген розкинувся довкола
на вічних пагорбах і долах
мій рідний Київ, **місто-сад,**
моя столиця. Святоград.
Йому тополі і каштани
кличають* вулиці, майдани,
милує око сам Дніпро;
до нього стелиться метро...
Йому поклав любов і труд
наш **мудрий люд, красивий люд.**

Кличають — тут: прикрашають.

- **Поміркуй** над значенням виділених висловів.
- Який образ Києва вони створюють?
- Які слова написано з великої літери? Чому?

Далі ви прочитаєте вірші вихованців Павлівської школи, що на Кіровоградщині. Саме там багато років працював директором видатний український педагог і письменник Василь Олександрович Сухомлинський.

✦ Послухайте вірш.

Дарина Телкова

ГЕРОЯМ

Вони були звичайні люди,
і кожен мрію свою мав.
Аж доки час важкий, тривожний
в країні нашої не настав.

Вони не з тих, хто вмів чекати,
коли нам щастя принесуть.

**Вони самі його, як в кузні,
ще по-гарячому кують!**

Їх силу, мужність — не здолати!
Вони в серцях наших живуть.
У нас в країні цих Героїв
Небесна Сотня — гордо звуть!

- Які почуття передає авторка у вірші?
- З яким почуттям ти його прочитаєш?

Поміркуйте, який смисл передає виділене речення.

✦ Прочитайте вірш.

Максим Малолітко

ВОЇНОВІ, ЯКИЙ ЗАХИЩАЄ ВІТЧИЗНУ

Ти вже забув, яка буває тиша,
міцний, зручний, спокійний сон,
дитячий голос, смачна їжа...
Ти мужньо бережеш кордон.

Сьогодні знов вас обстріляли,
багато ранених бійців...

А там вночі ти бачив маму —
все обійнять її хотів.

І знову в бій... І знову втрати —
так важко без товаришів...

Та все чекає сина мати
і молить Бога, щоб вцілів...

- Які почуття викликає в тебе вірш?
- Які картини постають у твоїй уяві за рядками вірша?

Досліджуємо текст

Старовінні, керамічні, мініатюра, архітектура,
Слобожанщина, Поділля, грифельних, Співачьке.

Оксана Кротюк

НАШІ СКАРБІ

Музей просто неба

Яких тільки музеїв не буває на світі! В одних зібрані картини, в інших — старовінні годинники, ще в інших — керамічні вироби. Є навіть музей-аптека! Але, мабуть, найцікавішим серед них є музей під відкритим небом. Там зібрані й картини, й годинники, й керамічні вироби. І навіть цілі будинки.

«Україною в мініатюрі» називають київський Музей народної архітектури та побуту. Чому? Тому що за якихось дві години ви зможете побувати майже в усіх усюдах нашої країни. Завітати на Слобожанщину і на Поділля, в Карпати і на Полісся... Кожна хатинка і кожне подвір'я — то справді маленький райський куточок, де все квітує, буяє, пахне і радіє життю.

Хвилюються під лагідним вітерцем доглянуті поля пшениці, ваблять око квіти й трави. Стоять, розкинувши крила, ніби збираються злетіти в небо, дерев'яні вітряки.

Є в музеї під відкритим небом і школа. І школа ця аж ніяк не схожа на ту, в якій нині навчаєтеся ви. В ній усього один клас, де за партами сиділи колись одночасно і старші, й молодші учні. Писали вони не в зошитах, а на гріфельних табличках крейдою. А в кутку стояли різки для тих школярів, хто не вивчив уроку або пустував.

Є в музеї і невеличка гончарна майстерня, в якій ви можете самі щось виліпити на згадку про екскурсію.

Є кузня, звідки лунає перестук м'олотів по ковадлу і час від часу тяжко зітхає міх.

Є величезне Співáцьке поле, яке вміщує одночасно багато-багато хорів і виконавців.

Одне слово, є на що подивитися в цьому надзвичайно цікавому музеї просто неба, є і чому подивуватися. Завітайте сюди разом зі своїми друзями і батьками, — не пошкодуєте!

- Де розташований Музей народної архітектури і побуту?
- Що можна побачити в цьому музеї просто неба?
- Знайди та прочитай абзаци, які розпочинаються зі слова «Є». Які в кожному із цих абзаців є ключові слова?
- Перечитай абзац, де описано старовинну школу. Підготуй його переказ.

Поміркуйте разом!

- Чому цей музей називають *Україною в мініатюрі*?
- Це оповідання художнє чи науково-художнє? Доведіть свою думку, звертаючись до тексту.
- Знайдіть і зачитайте власні назви, що є в тексті. Що ви знаєте про ці місця нашої країни?

Найдавніших, прикрість, випробувань, найнеймовірніші, найталановітіших.

Тетяна Щербаченко (Стус)

УКРАЇНСЬКИЙ ЛІЦАР*

Іноді так буває, що життя якоїсь незвичайної людини перетворюється на легенду. І ця легенда живе серед людей цілі віки. З найдавніших давен серед українців існує повір'я: що частіше добром і шаною згадують якусь гарну людину, то довше вона живе. Ти, мабуть, не раз натрапляв на таку фразу дорослих: «Він завжди житиме серед нас». Звичайно, не йдеться про те, що ця людина в шапці-невидимці сидить поруч із нами перед телевізором чи купує у крамниці хліб. Ні, просто його добрі думки ніби допомагають добрим думкам тих, хто живе тепер. А в скрутну хвилину ми завжди звертаємося за підтримкою до таких людей, до їхнього духу, щоб сила їхніх думок допомогла подолати нам прикрість*.

Саме так сталося з одним напрочуд обдарованим і талановитим хлопчиком Тарасом, що народився одного березневого дня понад двісті років тому. Його життя було наповнене великою кількістю випробувань. І, мабуть, тому, що він зміг їх подолати, не втративши любові до життя, він і став легендою українців.

Легенда ця має назву **КОБЗАР**. Саме так звикли називати в Україні **Тараса Шевченка, поета й художника**. І саме до нього звертають думки українці, коли хочуть подолати кривди, завдані своїй батьківщині. Адже саме про любов до свого краю, про честь

і лицарство писав Кобзар. Бо якщо не любиш землі, на якій ти живеш, значить не любиш своєї домівки, своїх тата і маму...

Тарас народився в селі, у великій родині. Мама його померла рано, мачуха ж, як мачухи в багатьох українських казках, незлюбила його. Тож від самого малечку він повинен був самотійно шукати свою стежку в житті. У ті давні часи неможливо було змінити долю і стати кимось іншим — не хліборобом чи теслею. Але він зміг подолати найнеймовірніші перешкоди і став рівним серед найталановітіших митців світу. Він став нашим, українським, лицарем.

Лицар — тут: самовідданий, благородний захисник українського народу, людина високої гідності.

Прікрість — біда, кривда, несправедливість.

- Про кого це оповідання?
- Що з прослуханого тобі незрозуміле? Запитайте про це.

Поміркуйте разом! Як ви можете пояснити думку «*він завжди житиме серед нас*»?

- Коли українці звертаються зі своїми думками до поета?
- Чому життя Тараса Шевченка стало для нашого народу легендою, а він — українським лицарем?

Робота в парі. Прочитайте останній абзац. Поставте запитання за прочитаним. Підготуйте переказ.

Найбільший у світі портрет Тараса Шевченка на муралі у Харкові (автор — *Іван Крамський*)

Дмитро Білоус

Земля — це книга, у якій історія твого народу...

Наталка Пóклад

* * *

Гарно жити у селі,
що зветься *Василі*,
чи в *Богдánівці*, *Петрiвці*,
у *Юрківці*, *Григóрiвці*...
Я живу в селі *Настáшки*,
де ростуть густі ромашки,
а ген там, де річка-змійка, —
мов букет, село *Марiйка*.
Потім є дві балки
й хутiрець *Наталки*.

Мчить дорога між полями,
відчиняє срібні брами:
там — *Єлизавéтівка*,
а тоді — *Олéniвка*...

В іменах моя земля,
промовляє звiддаля:
**тут жили сини і дóчки —
їхні це слiдочки.**

 Софія Гармаш
(9 років).
Мрія про мир і любов
(малюнок учасниці
Всеукраїнського
конкурсу
фотомалюнка
«Мрійник року»,
організованого
Національною
бібліотекою України
для дітей)

- Чим схожі назви сіл, про які йдеться у вірші? Як вони утворились?
- Знайди у вірші порівняння. Які ознаки річки й села вони передають?

Поміркуйте разом! Які *слiдочки* має на увазі поетеса?

- **Будьте дослідниками!** Наведіть приклади назв міст і сіл у нашій країні, які походять від імен, прізвищ людей.

Сама собою річка ця тече,
маленька річечка, вузенька, як долоня.
Ця річечка Дніпра тихенька синя доня,
маленька донечка без імені іще.
Вона тече в городі в нас під кленом,
і наша хата пахне їй борщем.
Цвіте над нею небо здоровенно
солодкими хмарами з дощем.
Ця річечка тече для клена і для мене,
її й тоді я бачу, коли сплю.
Я річечку оцю в городі в нас під кленом,
як тата й маму і як мед, люблю.

- З яким почуттям поет описує свій рідний куточок?
- Із чим він порівнює річечку, а з чим — свою любов до неї?
- Знайди слова з переносним значенням
- Чи є в тебе улюблені річка, стежка, ставок? Розкажи.

Досліджуємо текст

- ✦ **Обміняйтеся думками:** про що може йтися в оповіданні з такою назвою?

Наталія Олійник

ГОНЧАРИКИ З ОПІШНОГО

Не можна уявити нашу Україну без пишного куща калини, без барвистої вишиванки чи щирої пісні. Годі уявити її без керамічного дива — мальованого глечика, макітри, куманця, горщика. А ще — гліняного дитячого свищика, що голосно сюрчить чи витьо́хкує по-солов'їному.

Здавна наші дідусі й баб́усі займалися гончарським ремеслом, передаючи секрети майстерності своїм

дітям та онукам. Так створювалися цілі династії* талановитих гончарів, як-от у селищі **Опішному на Полтавщині**. Це прадавнє поселення на річці Вёрсклі славиться мальовничою природою, багатою історією та найголовніше — талановитими майстрами. Тож і називають Опішне «столицею українського гончарства».

Найдорожчим скарбом, який передавали гончарі у спадок своїм дітям, вважався гончарний круг. У досвідченого майстра він не просто крутився під час гончарювання, вивершуючи з грудки мокрої глини дзвінкого глечика чи горня. **Круг співав, бо, крім тяжкої праці та вміння, гончар вкладав у кожен виріб часточку своєї душі.**

Виготовленого куманця, гóрщика чи свіщика просушували, покривали спеціальним рóзчином — полівою, знову просушували в гончарській печі — гóрнові. Після цього виріб ставав міцним і довго слугував людям на добро.

Дина́стія — тут: кілька поколінь однієї родини, що передають від батьків до дітей свій фах, майстерність.

- Про що це оповідання? Як виникали династії гончарів?
- Що гончарі передавали у спадок своїм дітям?
- Як ви зрозуміли виділене речення?

Перегляньте текст. Яке це оповідання: художнє чи науково-художнє? Доведіть свою думку.

- **Будьте дослідниками!** Якими керамічними виробами користуються у вашій родині? Намалюйте або сфотографуйте один з них.

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ♦ З якого вірша речення: *Прикрашай, шануй свій край, дім свій — Батьківщину*? Хто його автор?
- ♦ Які вірші написали учні Павлівської школи?
- ♦ Про які скарби написала письменниця *Оксана Кротюк*?

Розумію, можу пояснити...

- ♦ Чому *Україною в мініатюрі* називають музей просто неба?
- ♦ Чому Тараса Шевченка називають *український лицар*?
- ♦ Як утворилися назви сіл з вірша «Гарно жити у селі»?
- ♦ Чому Опішня є столицею українського гончарства?

Вмію...

- ♦ Визначити головну думку вірша «Рідний край».
- ♦ Вибрати з тексту опис дій гончаря під час виготовлення керамічних виробів.
- ♦ Поставити запитання до прочитаного.
- ♦ Визначити ключові слова в науково-художньому оповіданні «Наші скарби».

Виявляю ставлення, почуття...

- ♦ Які з прочитаних віршів тебе найбільше схвилювали?
- ♦ До якого твору ти б хотів/хотіла дібрати іншу назву?
- ♦ Що тебе вразило, здивувало в оповіданні «Український лицар»?

Максим Кеда (10 років).
Мрія про добробут і волю
(малюнок учасника
Всеукраїнського
конкурсу
фотомалюнка
«Мрійник року»,
організованого
Національною
бібліотекою України
для дітей)

ЛІТЕРАТУРНІ КАЗКИ. П'ЄСА-КАЗКА. БАЙКИ

У розділі **ви прочитаєте** чарівні казки українських і зарубіжних письменників, у яких змальовано фантастичні пригоди й місця, дивовижні зустрічі.

Ознайомтесь також із п'єсою-казкою, байками, що мають свої особливості в побудові тексту й читанні.

Читаючи твори цього розділу, ви будете:

- визначати послідовність подій;
- знаходити зв'язки між подіями, почуттями та вчинками дійових осіб, між заголовком твору і його головною думкою;
- вчитись інсценізувати прочитане;
- визначати і пояснювати жанрові особливості творів;
- виготовляти афішу до вистави, скориставшись інформацією з **«Медіавіконця»**.

Чарівні казки

Валентин Бичко

* * *

Казка — вігадка, та в ній —
в шкаралупі золотій —
зёрня сховане смачне.
Хто дістане, той почне
думу думать про життя,

збудить в серці почуття,
мов торкнеться до вогню —
вийде сміло на борню
за добро і проти зла!
В казці — сила немалá...

Анатолій ДІМАРОВ (1922–2014) народився на Полтавщині в родині вчителів. Видав багато творів для дорослих і дітей. Молодші читачі знають його книги **«Блакитна дитина»**, **«На коні і під конем»**, **«Тирлик»**, **«Для чого людині серце»**. Письменник говорив, що з дітьми завжди намагався розмовляти на одному рівні, мовби вів бесіду зі своїми ровесниками.

Досліджуємо текст

Дошкúлити, одноплемінників, жéвріючі, найлютіший, тонюсіньких, догорáючого, зігрівшись.

✦ **Поміркуйте**, про що може бути зміст казки з такою назвою.

Анатолій Дімаров

ДЛЯ ЧОГО ЛЮДИНІ СЕРЦЕ

У густому-прегустóму лісі, де майже нікóли не появлялися люди, жилó поміж корінням дерев плем'я дерев'яних чоловічків. Весь свій вік — а жили вони дуже довго — чоловічки оті нічого не робили, бо їм не

треба було ні їсти, ні пити, ані зодягатися: вони ж були дерев'яні, і найлютіший мороз не міг їм дошкूलити*.

Вони не мали сердець, тому не могли ні любити, ані ненавидіти, не знали, що таке радість чи гнів, злість або співчуття.

Тож зрозуміло, як були здивовані усі чоловічки, коли в їхньому володінні появилася невеличка дівчинка.

— Що то? — вражено запитували одні, помітивши, як з очей дівчинки капають сльози.

— То, мабуть, дощ, — відповідали інші.

Як не була здивована дівчинка — адже вона жила у наш час і твердо знала, що такі чоловічки бувають тільки в казках, — однак переборола свій страх і чемно відповіла:

— Це я плачу.

— А що таке «плачу»? — поцікавився дерев'яний чоловічок, бо серед його племені ніхто ніколи не плакав.

— Це коли ллються сльози.

— А що таке «сльози»?

Дівчинка тільки схлипнула і показала чоловічкові на його долоню, де вже назбиралося світленьке озерце її сліз.

— А чого з тебе ллються сльози?

— Бо я заблудилася і... і не знаю, як вийти з лісу.

— Ти хочеш вибратися з лісу? — вражено перепитав чоловічок. — А хіба є на світі щось інше, крім лісу?

— Звичайно, є. І степи, і гори, і моря, й океани, й міста, і села.

— Покажи мені все оте, про що ти щойно сказала!

— Добре, — погóдилась дівчинка, — але спершу виведи мене з оцього страшного лісу.

— Йди за мною! — та й побіг-пострибáв попéреду дівчинки на тонюсіньких ніжках.

— Не спіши так! — врешті попросила дівчинка. — Давай перепочінемо, бо в мене вже серце болить.

— А що таке серце? — поцікавився відразу дерев'яний чоловічок.

— Серце? — задумалася дівчинка. — Це те, без чого не може жити людина.

— Дай мені своє серце! — приставав тим часом до неї чоловічок.

— Я не можу віддати тобі своє серце, бо я без нього помру, — відповіла́ йому нарешті дівчинка. — Але послухай сюди. В нашому місті є один лікар, який збирає серця людей, які померли. І серця оті живуть у нього довго-довго. Про це я читала в газеті... Якщо хочеш, заїдемо до нього, і ти попросиш у нього серце.

◆ **Як можуть далі розвиватися події?**

* * *

Не думайте, що цього лікаря не існує на світі. Я просто не хочу називати його адресу, бо тоді в нього не буде й хвилини для важливої наукової роботи, яку він досі ще не закінчив: рíнуться* до нього відразу тисячі людей міняти серця.

А розкажу краще вам, як зустрів їх лікар, іщовінска-зав, почувши незвичайне прохання дерев'яного чоловічка.

— Серце?.. Гм... А яке ж серце ти хочеш собі вибрати?

— Те, що його носять люди, — відповів тоненьким голоском чоловічок.

— Люди мають різні серця, — суворо відповів лікар.

— Оце серце злої людини, — показав на одну банку лікар. — Бачиш, яке воно жовте та зморщене!

— Я не хочу цього серця, воно нехороше! — швидко відповів чоловічок, і лікар посміхнувся схвально.

— А ось блискуче, як пластмасова кулька, — далі показував лікар. — Бачиш, яке воно свіже: як довго не стукотіло, а ніскільки не зносилося. Це серце байдужої людини.

Чоловічок постóяв, вагаючись: серце йому дуже сподобалося, воно ж було таке блискуче!

Перед ними не плавало, а лежало на дні банки дивовижне серце: похмуре, сіре, важке, наче висічене з твердої каменюки.

— Це серце одного чоловіка, який дбав лише про себе і відвертався від інших людей.

Врешті лікар обережно дістав з найвищої полиці ще одну банку.

— Оце — серце однієї дуже доброї людини. Бачиш, яке воно велике та світле!

— Я хочу мати це серце!

І лікар розсік йому дерев'яні груди, вклав до них серце, що колись належало добрій людині.

◆ **Як змінилось життя чоловічка?**

* * *

Дивно й незвично почував себе чоловічок, повернувшись до своїх одноплемінників... Побачить пораненого птаха, оточеного цікавими чоловічками, відразу почне докоряти:

— Не чіпайте його! Хіба ви не бачите, як йому боляче? Хіба вам не шко́да його?

— А що таке «шкода»? — запитували у нього дерев'яні чоловічки.

Як він міг їм пояснити, що це таке — «жаль»? Адже вони не мали сердець, вони нічого не могли відчутти, отож — і зрозуміти. Отак, може, і жив би наш чоловічок, коли б не стався один випадок...

Це було взимку. Ліс стояв сонний, закутаний морозом. А під високим дубом сидів нерухомо хлопчик.

— Що з ним таке? — запитували один в одного дерев'яні чоловічки, збігшись за новою забавою до сонного хлопчика.

Оглянувся чоловічок безпорадно: лише холодний сніг навкругі, крижане сонце вгорі та байдужі його родичі довкола. «Він зараз замерзне!» — подумав у розпачі дерев'яний чоловічок, і таким пекучим жалем пройнялося його серце, що воно раптом спалахнуло — загорілося яскравим вогнем...

Довго горів чоловічок, зігріваючи хлопчика, рятуючи його від неминучої, здавалося б, смерті. А коли хлопчик, зігрівшись, звівся й пішов, навіть не зрозумівши, кому він завдячує власним життям, дерев'яні чоловічки оточили свого догораючого брата...

— Чого у тебе такі сумні очі?

— Бо мені жаль вас, — ледь чутно відповів їм догораючий чоловічок. — Але й цього вам не дано зрозуміти.

Дошкúлити — завдати шкоди; тут: заморозити.

Рíнутися — кинутися.

- Де відбувались описані події? Як вони розпочалися?
- Чому дерев'яні чоловічки не знали ніяких почуттів?
- Як ти зрозумів/зрозуміла слова лікаря про те, що люди мають різні серця? Прочитай.

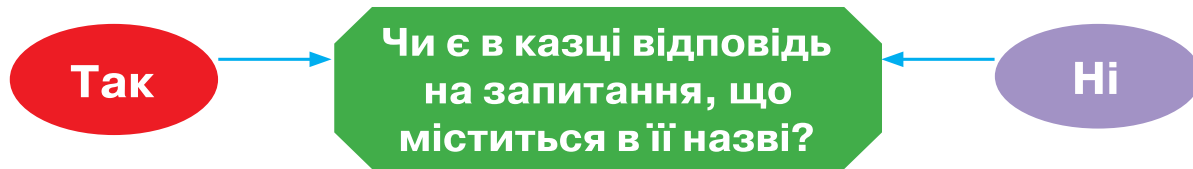
- Розглянь малюнок (с. 16). Який уривок казки зображено? Чи так ти уявляєш дерев'яних чоловічків?
- Як змінилося життя дерев'яного чоловічка, коли лікар подарував йому серце доброї людини?

Поміркуйте разом! Які чарівні перетворення описано в казці? Хто її головний герой?

- Навчіться читати діалог дівчинки й дерев'яного чоловічка, передаючи голосом здивування, цікавість, хвилювання мовців.

Займи позицію

- Доведи свою думку, звертаючись до тексту.

Досліджуємо текст

Олександр ДЕРМАНСЬКИЙ народився 1976 року на Київщині. Дітям добре відомі його повісті-казки «**Володар макуци, або Пригоди вужа Ониська**», «**Чудове «чудовисько»**», «**Маляка — принцеса Драконії**» та інші. У творах письменника події розвиваються стрімко, сюжет захоплює несподіваними пригодами, боротьбою добрих сил зі злими, перемогою світла над темрявою.

Сила духу головного героя

Сашко Дерманський

БІЛЯЧОК

* * *

В Африці, в долині великої ріки, жило собі плем'я чорних коней. Жили, як усі: траву жували, воду попивали та від левів утікали. І нічого особливого з ними ніколи не траплялося. Аж поки...

Аж поки в однієї кобили на ім'я Нічка не знайшлося дивне лошатко. І не тим воно здивувало, що було біле-білісіньке, і навіть не тим, що тільки-но народилося — й одразу ж чемно з усіма привіталось, а тим, що мало на лобі... справжній ріг! Маленький, але гострий, наче лев'ячий пазур.

— Воно якесь неправильне, — обурено сказали старі кобили. — Його треба позбутися. Де це бачено, щоб у чорних коней народжувалися такі лошата?! Це що ж воно буде, коли кожен почне народжувати кольорових дітей? Сьогодні їй закортіло білого лошати, завтра комусь заманеться мати зелене!

— Ага-га, — закивали молоді кобили. — А ви подивіться на його ріг! Воно ж поколе ним наших дітей. Ні-ні, його треба позбутися, бо накличе на наш рід нещастя.

— І що швидше, то краще, — мовили старі кобили і запитально глянули на жеребців.

Але жеребці нічого не сказали, вони були саме зайняті: проводили чемпіонат табуна з димових кілець. Курили самокрутку з лев'ячого кізяка і змагалися, хто пустить найбільше кільце.

— Слухайте, не треба його позбуватися, — попросила Нічка. — Бачите, який він чемний. А ріг у нього зовсім малесенький. Він безпечний.

— Ага, це зараз малесенький, — обурились молоді кобили, — а завтра виросте здоровенний гостріючий рожіще, і твій синочок посіче ним нас усіх, от побачиш. Піди віддай його левові, доки не пізно.

* * *

Нічка не мала іншої ради — повела своє незвичайне лошатко до лева. Дуже їй було шкода

маленького, але перечити родичам не могла, бо виженуть із табуна — то вона й пропаде. «Ні, — думає, — хай краще мене зжере лев, а малого йому не дам». Веде Нічка сина до лева та й плаче.

— А чому ти плачеш? — питає лошатко.

— Шкода тебе. Хоч ти й такий нікудишній, рогатий, а все одно — шкода, зжере тебе лев.

— Та, — весело підстрибував малий, — не зжере, от побачиш!

— Якби ж то, — зітхнула Нічка.

— Мамо, а як ти мене назвеш? — спитало лошатко.

— Назву тебе Білячком, — відповіла мати.

Та лев і не збирався нікого зжирати. Він саме читав свіже число лев'ячого журналу «Коллективне полювання на коней та інших непарнокопитих».

— Ще чого! — сказав лев, одним оком глянувши на малого. — Я його не їстиму. А якщо він отруйний? Глянь, який у нього ріг. До того ж він геть білий — хворий, чи що?

— Ні, він просто неправильний, — заперечила Нічка.

— Я неправильних тварин не вживаю, — захитав головою лев.

— А я ніякий не неправильний, я дуже правильний, — озвалося рогате лоша, — просто я єдиноріг.

— От і бр-решеш, єдинороги давним-давно вимер-рли, — рикнув лев і вступився у свій журнал.

— Не вимерли! — обурився Білячок.

— Ось! — лев тицьнув малому під ніс свій журнал. — Тут чорним по білому написано: «На єдинорогів леви не полюють, бо ці коні давно вимерли». Бачив?! Так що йдіть собі.

— І що мені з тобою робити? — журилася Нічка. — Ми не можемо вдвох повернутися в табун.

— І не треба. Я все одно мушу йти у свою країну, до єдинорогів.

— Не розумію. Якщо ти єдиноріг, — не могла повірити своїм вухам кобила, — то чому ти знайшовся в мене, а не в якоїсь єдинорóжихи?

— Бо єдинороги не народжують лошат, — пояснив малій, — нас народжують інші тварини, а потім ми йдемо у свою країну.

— А чи далеко вона?

— Не далеко й не близько. Головне — правильно йти. Бувай.

— Що ти! Я нікуди не відпущу тебе самóго. Я з тобою піду.

— То ходімо.

* * *

Вони йшли цілий день. А коли стемніло, Нічка спитала:

— Ми правильно йдемо, не заблукали, бува? Може, краще спинитися на нічліг?

— Правильно. Поглянь: óнде блимає вогник? То саламáндри бавляться в багатті. Вже починається наша чарівна країна.

Саламандри дозволили заночувати біля їхнього вогнища. Нічка все не могла второпати, як цим дивним, схожим на кішок крилатим ящіркам вдається купатися в огні. Утім, вона так натомилася, що швидко заснула.

Зранку Нічка з Білячком ішли вже впевненіше. До полудня дісталися великого лісу. На галяві походжали дивні створіння: знизу коні, а вгорі — люди. Декотрі їли ожину, якої росло повно під ногами, а інші грали на арфах або флейтах.

— Це кентáври, — сказав малій.

— А вони безпечні? — запитала кобила.

— Так, вони дуже добрі. І мудрі.

Кентаври виявилися ще й гостинними. Найстарший запросив подорожніх скуштувати ожини й напро́чуд пахучої трави з їхнього лісу.

Попоївши й перепочивши, Нічка із сином продовжили подорож.

— Щастя вам, — вклонився на прощання мудрий людинокінь, — ви правильно йдете.

* * *

Вони йшли ще два дні та дві ночі, зустріли багато чудернацьких, небачених, казкових істот, а ополудні третього дня вийшли в долину великої ріки. Тут стомлені мандрівники й побачили стадо прекрасних білих, наче хмари, єдинорогів.

— Ось ми, мамо, й прийшли, — мовив Білячок, — тут я тепер житиму.

До них підійшов найпрекрасніший і найбільший єдиноріг — певно, вожак.

— Дякую, темна пані, що привели малого до нас, — вклонився він Ніцці. — Прощайся з мамою, малий, і ходімо.

— А можна... можна мама залишиться з нами? — спитав раптом Білячок.

— Не можна, хлопче, — заперечив вожак, — це край єдинорогів. Нарцис проведе вас, темна пані.

До них підійшов молодий єдиноріг.

— Дозвольте мені інколи навідувати Білячка, — попросила Нічка.

— Приходити можна, — кивнув красень.

— А хіба ти знайдеш дорогу, мамо? — занепокоївся малюк.

— Я, може, й не знайду, — тепло усміхнулася Нічка, — але моє серце обов'язково приведе мене до тебе, любий. Бувай.

Вона поцілувала сина й пішла за Нарцисом.

— Я чекатиму! — гукнув навздогін Білячок. — Чекатиму, мамо! О, чуєш: передай тому левові, нехай викине на смітник свій ненормальний журнал!

- Прочитай казку. Яке враження вона справила на тебе? Які слова, вислови були незрозумілими?
- Де народилося дивне лошатко? Чим воно відрізнялося від інших?
- Чому табун чорних коней хотів позбутися малого?
- Як мама Нічка назвала свого синочка?
- Які почуття вона виявляла до нього?
- З ким зустрілися мандрівники, шукаючи країну єдиногогорів? Які якості виявив Білячок на цьому шляху?
- Знайди ознаки чарівності казки.

Робота в групі. Перегляньте текст. Скільки в ньому виділено частин? Доберіть до них заголовки. Це буде план казки. Підготуйте за ним стислий переказ твору.

Якби ви мали нагоду зустрітися з автором казки, про що хотіли б його запитати?

Роздивіться ілюстрацію до казки. Який епізод твору вона відображає? Проілюструйте казку самостійно.

Ілюстрація
Ольги Кузнецової

Письменник **Дж'анні РОДА́РІ** (1920–1980) народився в Італії. З дитинства хлопчик захоплювався читанням книжок, вигадував веселі історії.

Він дуже любив дітей і вже в молоді роки почав писати для них казки, вірші.

Чимало творів письменника перекладено різними мовами. Читачі різних поколінь знають його казку **«Цибулино»**, вірші **«Далека мандрівка»**, **«Танок усіх дітей»** та інші.

Далі ти прочитаєш одну з його казок зі збірки **«Казки по телефону»**. Як пояснював письменник, ці історії розповідав своїй донечці телефоном один тато, який роз'їжджав у справах Італією, а вона щовечора чекала від нього нової казки.

Виб'їни, ста́лося, рідшати, надзвичайно, нісенітниця, живопліт, вігулькнув.

Упертість чи допитливість? ДОРОГА, ЩО НІКУ́ДИ НЕ ВЕЛА́

* * *

На околиці села розхóдилися три дороги — перша вела до моря, друга — до міста, а третя дорога не вела ніку́ди. Мартіно питав у кожного про третю дорогу, і всі відповідали йому одне й те саме, наче змовились:

— Оця дорога? Вона ніку́ди не веде. Не варто йти нею.

— А може, все-таки вона кудись приведе?

— Нікуди не приведе.

- То навіщо її проклали?
- Ніхто її не прокладав. Вона була завжди.
- І ніхто ніколи не ходив по ній?
- Ох, ти, упёртюху! Кажуть тобі — там нічого нема...
- Звідкіля ви знаєте? Хіба ви по ній ходили?

Мартіно був таким **настірливим**, що люди прозвали його Вперта Голова. Та він не образився і продовжував думати про дорогу, що нікуди не веде.

Коли Мартіно підріс, одного ранку він вийшов із села і рішуче попрямував таємничою дорогою.

Дорога та була вся у виб'їнах, подекуди поросла бур'яном, але, на щастя, **дощ падав** давно, а тому калюж не було. Спочатку обабіч дороги тягнувся живопліт, а згодом почався ліс. Віття дерев спліталосся угорі, утворюючи чудовий зелений тунель, через який, наче промінчики кишенькового ліхтарика, проникало сонячне світло.

Мартіно йшов та йшов, а тунель не закінчувався, і дорозі не було кінця. У Мартіно від втоми почали боліти ноги, і він навіть подумав, чи не краще повернутися назад у село. Раптом невідомо звідки **вігулькнув** пес!

«Де пес, там житло! — вирішив Мартіно. — Або принаймні — людина».

Пес кинувся назустріч Мартіно, радісно помахуючи хвостом, лизнув хлопцеві руку, а потім побіг попереду, увесь час озираючись, наче перевіряв, чи йде за ним хлопець.

— Йду, йду! — казав Мартіно, і йому це дуже подобалося.

* * *

Поступово ліс почав рідшати, над головою мандрівника зясніло небо, і дорога привела до великих залізних воріт.

За ґратами Мартіно побачив палац. Усі вікна його були гостинно прочинені, з димаря йшов дим, а на балконі стояла прекрасна сеньйора, привітно махала рукою і гукала:

— Ходи, ходи, Мартіно Вперта Голова!

— О! — здивувався Мартіно. — Я й не уявляв, що прийду туди, де мене знають!

Мартіно відчинив ворота, перейшов через парк і з'явився в палаці в ту мить, коли прекрасна сеньйора **простувала** до нього сходами. Вона була надзвичайно вродлива і вбрана, наче принцеса.

— Ти здивований? — засміялась сеньйора. — Не повірив, що ця дорога нікуди не веде?

— Це **нісенітниця***. Як на мене, кожна дорога на світі кудись веде.

— Звичайно. Тільки не треба боятися невідомих доріг. А тепер ходімо — я покажу тобі палац.

Що то була за споруда! Яких тільки скарбів не побачив Мартіно в залах палацу! А вродлива сеньйора щоразу казала йому:

— Бери, бери усе, що подобається. Я дам тобі візка та коней, аби ти міг довести це додому.

І Мартіно вибрав чимало речей, що йому припали до вподоби, не забув і про подарунки для своїх близьких та друзів.

На візку за кучера йому правив той самий пес, що привів Мартіно до палацу. Був це учений пес — він умів правити кінями.

У селі давно вирішили, що Мартіно загинув. І коли він несподівано повернувся, усі страшенно здивувалися. Учений пес зняв з візка усе, що вибрав у палаці Мартіно, махнув хвостом, шарпнув віжки і подався собі геть.

Мартіно обдарував усіх — і друзів, і ворогів. Хлопець змушений був сто разів повторювати свою розповідь про те, що з ним трапилось. Щоразу, коли він замовкав, хто-небудь із слухачів біг додому, запрягав коня і вирушав тією дорогою, що нікуди не веде.

Однак незабаром вони поверталися ні з чим: дорога — запевняли вони — вела у болото і в лісові хащі. Не було там ні залізних ґрат, ні палацу, ані вродливої сеньйори, яка роздає багатства.

Справжні скарби дістаються лише тим людям, що першими торують дорогу, якою ще не ходив ніхто. Як Мартіно Вперта Голова.

Переклад з італійської Івана Дзюба

Нісенітниця — дурниця.

- Як розпочинається казка?
- Чому Мартіно прозвали Вперта Голова?
- Знайди і прочитай опис дороги, якою ішов хлопчик.
- Чи легко було Мартіно здолати її?
- Що вразило хлопчика під час зустрічі із сеньйорою?
- Чому інші мешканці села поверталися ні з чим?
- Знайди виділені слова, добери до них близькі за значенням.

Обміняйтесь думками: у чому головна думка казки? Чи могли б ви запропонувати свою назву твору?

Перегляньте текст. Знайдіть у ньому **зачин, основну частину, кінцівку**.

- У якій частині тексту речення, що містить **головну думку**? Чи погоджуєтесь ви з нею?

Так,
тому що

...

Займи позицію

Ні,
у мене
було...

П'еса-казка

Що таке казка, ти вже знаєш. А що таке **п'еса**? У п'есі зміст передано через розмови дійових осіб.

П'еси читають за ролями й розігрують як вистави на сцені.

У тексті п'ес є описи місць, де відбувається дія, вказівки щодо дій акторів. Дійові особи говорять **діалóгами** (двоє по черзі), **МОНОЛОГАМИ** (одноосібно).

Далі ти прочитаєш казку, яку написано у вигляді п'еси. Звідси й назва — **«п'еса-казка»**.

П'есу-казку **«Стрімкий, як вітер»** написала сучасна українська письменниця **Наталя ОСИПЧУК**.

Перш ніж читати п'есу вголос, треба розглянути, як її побудовано, хто дійові особи, як чергуються їхні слова.

СТРІМКИЙ, ЯК ВІТЕР

П'еса-казка на чотири дії (скорочено)

Діюві особи:

Роман, хлопчик, який пересувається на візку.

Мама Романа.

Дельфін.

Дресирувальник.

Михайло, здоровий хлопчик.

Дія перша

Кімната. Хворий хлопчик біля вікна. Він не може ходити, тому йому важко побачити те, що відбувається на вулиці. Звідти доносяться голоси дітей.

Мама Романа. Дивися, обережно, не впади.

Роман. Мамо, якби ти знала, як я хочу туди, де хлопці грають у футбол! Якби моя воля, взяв би та вистрибнув з цього візка.

Мама Романа (зітхає). Синку, та я хіба не розумію? Якби ти знав, як я хочу допомогти тобі...

Роман. Лікар підбадьорює: все буде добре. А я... не вірю...

Мама Романа. Ромчику, пригадай, про що ми з тобою читали. Лише той, хто вірить у власні сили, виходить переможцем!

Телефонний дзвінок. Мама Романа виходить до іншої кімнати, про щось говорить зі співрозмовником.

Роман. Хто там, мамо? Може, однокласники мої?

Мама Романа. Синку, це наш лікар телефонував. Пропонує нам з тобою... Вгадай!

Роман. Не знаю, мамо... Якби наш лікар перетворився на чарівника, він би допоміг мені здійснити мою мрію — торкатися ногами землі!

Мама Романа (*затуляє вуха, щоб не чути*). Синку, все буде добре, повір! Наш лікар відправляє нас до санаторію, де найкращі у світі дельфіни зцілюють дітей!

Роман. Дельфіни?! Чудово. Це найдобріші створіння, я знаю. Я бачив про них передачу. Знаєш, мамо, вони катають дітей на своїх спінах, а ті міцно тримаються за їхні плавники!

Дія друга

Дельфіна́рій. У басейні — діти, дресирувальник віддає команду: «Ще раз! Приготувалися... Можна!». Чути плюскіт води, крик дельфіна.

Дресирувальник. Діти, вистава на сьогодні закінчилася. Дельфін так само потребує відпочинку, як і всі ми.

Михайло. А я тебе не відпускаю, Дельфіне! Нумо, кататися! Ні, ні, не відпускай мене, мені так подобається кататися на твоїй спині. Наче це американські гірки!

Дресирувальник. Мишко, припиняй пустувати, не бачиш хіба — Дельфін втомився? Це ж не машина,

а жива істота, він повинен відпочити. Зараз прийдуть хворі діти, тому Дельфіну потрібно перепочити.

Михайло. А я думав, що дельфіни взагалі не сплять... Я хочу, щоб наш Дельфін перетворився на робота і ніколи не відпочивав! Пустіть мене, я хочу плавати! Мені весело!

Дресирувальник. Гарзд, йди і плавай. А Дельфіна залиш у спокої. Зараз ти лише про себе дбаєш, Михайло!

Михайло. Та при чому тут це... Та не хотів я нічого... Добре, я піду...

З'являються Роман з мамою. Хлопчик спостерігає за тим, як Дельфін перестрибнув через кільце.

Мама Романа. От ми і приїхали. Втомлені з дороги, але Ромчик — у захваті. Сподіваюся, що Дельфін поверне його до іншого життя.

Дресирувальник. Романе, привіт. Ти коли-небудь спілкувався з дельфінами?

Роман. Я... Та ні, ніколи, тільки по телевізору бачив, які вони розумні й добрі. Скажіть, а вони не втомлюються від такої кількості людей? І музика, і людські вигуки — мабуть, складно все це витримати?

Дресирувальник. Не хвилюйся, хлопче. Дельфіни дуже люблять людей, до того ж, ми слідкуємо за тим, щоб вони не перевтомлювалися. От ти зараз познайомишся із нашим улюбленцем. Дельфіне! Друже, ми чекаємо на тебе!

Роман (*протягає руку до Дельфіна*). Який ти гарний, мій добрий Дельфіне!

Дресирувальник. От і познайомилися, правда? Наш Дельфін відчуває кожну дитину, вміє розгадувати їхні бажання. А зараз ти попливеш разом з Дельфіном!

Дія третя

Дельфін і Роман пливають разом. Роман прислухається до його крику, ніби хоче опанувати мову дельфінів.

Роман (у захваті). Я пливу! Я тримаюся руками за плавники Дельфіна! Ніколи не був таким щасливим! Звідки ти прийшов до нас, Дельфіне? Навчи мене своєї мови. Хочу тебе розуміти!

Роман. Я читав, що на небі дорожку підказує зірка, а в морі — стрімкий дельфін! Про це було відомо дуже давно кожному капітанові. А ще дельфіни рятували людей. Ти бачиш, як мені погано, ти відчуваєш це своїм серцем...

Дельфін (співає).

Я хочу, щоб раділи ви зі мною,
були щасливими і на землі, і в морі!
Тримайся міцно за мої плавці!
Злітаймо до небес, де нам всміхнуться зорі!

Роман (радісно). Полетіли! Все вище й вище підіймаємося на хвилі! Отак, друже, плавати я вмію, а ходити — ні. Хоча я стараюся, я дуже стараюся! Я з усіх сил підтягуюся на руках, намагаючись перенести всю силу на ноги... Та поки що мені вдається лише трохи відірватися від візка...

Дельфін. Міцніше тримайся за мене, за мої плавці, Ромчику! Я тебе покатаю, а ти зміцнієш, ось побачиш! Знаєш, скільком дітям я допоміг?

Роман. Знаю, мені про тебе розповідали. Ти завжди готовий прийти на допомогу, хоча люди не завжди це цінують.

Гей, розумнику, Дельфіне,
Для дітей ти просто диво!
От лишень моя порада —
І про себе треба дбати.

Дельфін (*наспівує*). І про себе треба дбати, і себе не забувати... А знаєш, Ромчику? Мені в радість — допомагати дітям, аби вони були здоровими!

З'являється стурбована мама Романа.

Мама Романа. Романе, що трапилось? Ти плачеш?

Роман (*сумно*). Не хвилюйся, мамо, це не сльози. Це бризки води. Я тихенько запитав у Дельфіна, чому він засумував, а він...

Дельфін. Я пригадав солоні хвилі справжнього, живого моря. Пригадав, як грався з друзями — дельфінами, як ми разом супроводжували кораблі...

Роман. Я читав про твої пригоди, Дельфіне. Я знаю, що ти зі своїми друзями завжди поспішаєш людям на допомогу.

Дельфін. Пригадую сонячний день, коли ми бавилися у морі, гойдалися на хвилях. Чую крик чайок, подих свіжого вітру. Як я любив наздоганяти вітер, друже! Друзі завжди дивувалися, звідки у мене така витривалість! Я був стрімкий, як вітер!

Роман. Мамо! А ми, люди, чим віддячуємо дельфінам за їхню любов і відданість?

Мама Романа. Ромчику, але дельфіни настільки товариські, що їм добре серед людей.

Роман. Мамо, ти чуєш його тривожний крик? Я знаю, про що мріє Дельфін! Він прагне повернутися в море, щоб знову радіти життю! Відпустіть його на волю, люди!

Дресирувальник. Це неможливо, Романе! Але ти не думай, що йому тут погано. Бачиш, скільки захоплених дітей довкола? Вони радіють, коли бачать цього розумного Дельфіна, а він так само радіє, як і ми з тобою.

Дельфін. Одного разу, коли ми плавали у відкритому морі, натрапили на рибальський човен, який зазнав аварії. Цей погляд рибалки, який молив про порятунок, я ніколи не забуду.

Роман. І ти врятував його, Дельфіне? Взяв на свою спину, а той обхопив тебе і міцно тримався за плавець?

Дельфін. Ми врятували всіх рибалок, швидко домчали їх до берега...

Роман. Якби люди розуміли твою мову, вони всім би розповіли про цю дивовижну історію.

Дельфін. Я трохи стомився, Ромчику, трошки відпочину...

Кімната. Роман дивиться телевізійну програму.

Мама Романа. Синку, ти знову засмучений. Чому?

Роман. Мамо, ти тільки послухай! Передавали, що днями в американській дельфінарії стався жахливий випадок! Дельфін поранив свого дресирувальника. Ніхто не міг повірити, як таке можливо? Адже люди звикли, що дельфіни — розумні та добрі створіння, віддані людям. Чому так сталося, мамо?

Мама Романа. Тут, біля моря, дельфінам нічого не загрожує, вони перебувають у звичному для них

середовищі. А наш Дельфін — він такий добрий, допоміг багатьом дітям стати на ноги.

Роман. Ні, мамо, поїдемо звідси! Я не хочу більше плавати в дельфінарії! І потім, Дельфін мені про все розповів! Він довірив свою таємницю!

Мама Романа. Ромчику, ми не можемо поїхати, бо ти маєш подумати про всіх нас! Про всіх людей, які вірять у тебе!

Роман. Мій світ трішечки відрізняється від світу здорових людей. Може, тому я зрозумів настрій мого друга Дельфіна? І навіть зрозумів його мову?

Мамо! Дельфін довірив мені свою таємницю і навчив розуміти його мову. Дорослі хотіли переконати мене, що Дельфін просто втомився і йому треба перепочити. Але він проспівав мені дивовижну пісню: прийшов з волі, а потрапив у неволю. Він, як і раніше, залишається відданим, мужнім і люблячим. Тільки думки його линуць туди, де чекають на нього друзі.

Дія четверта

Зустріч Романа з Дельфіном.

Дельфін. Вітаю тебе! Дякую, друже! Ми ще обов'язково зустрінемося! От якби ми зустрілися з тобою у відкритому морі!

Роман. Знаю, мій добрий Дельфіне! Там, у морі, ми обоє почувалися б вільними істотами! Ми б навіть могли позмагатися з вітерцем! Я зрозумів твою мову, Дельфіне, і від того відчуваюся щасливим!

Дельфін. Як тобі вдалося зрозуміти мою мову, Ромчику? Як тобі вдалося прочитати мої думки? Як же я хочу опинитися у відкритому морі, друже! Там, де завжди світить сонце, а морська хвиля б'ється так несамовито, що бризки розлітаються далеко від берега!

Роман. Так і буде, Дельфіне! Я мрію про те, щоб ми разом відчули смак морської води і зустріли у морі світанок! А зараз пливи, Дельфіне! І будь стрімким, як вітер!

- Про кого ця п'єса? Яке враження вона на тебе справила?
- Назви її дійових осіб. Хто бере участь у кожній дії? У кого з виконавців найбільша за обсягом роль? А в кого — найменша?
- Простеж за текстом, як розгортаються події п'єси.
- Установи зв'язки між частинами тексту: де *зачин*, *основна частина* й *кінцівка*.
- Чому цей твір називається п'єса-казка?

Підготуйтеся до читання кожної дії п'єси. З'ясуйте, скільки треба виконавців. Як краще передати інтонацію, жести, репліки кожної дійової особи? Інсценізуйте одну з дій п'єси (*на вибір*),

Поміркуйте разом!

Чому в дійових осіб п'єси різне ставлення до «роботи» дельфінів у дельфінарії?

лікаря

мами

дресирувальника

Михайла

Займи позицію

Чому Роман вирішив повернутися додому?

Хотів
полегшити
долю Дельфіна.

Відчув,
що все одно не
стане на ноги.

Зрозумів,
що дельфіни
мають жити
на волі.

МЕДІАВІКОНЦЕ: афіша вистави

Афіша — надруковане або написане за певною формою оголошення про концерт, виставу, лекцію та інше. Її вивішують на видному місці.

Які афіші ти бачив/бачила дорогою до школи?

ЯК СТВОРИТИ АФІШУ ВИСТАВИ?

- ✓ Яку інформацію обов'язково слід вказувати на афіші?
- ✓ Напишіть назву вистави, її автора. Де і в який час вона відбудеться?
- ✓ Хто буде в ній грати?
- ✓ Кого запрошуєте на виставу?
- ✓ Де краще розмістити афішу?
- ✓ Запропонуйте різні варіанти оформлення тексту афіші: який використати шрифт, малюнки, колір.

Обговоріть, яку афішу можна створити для вистави п'єси «Стрімкий, як вітер». Запропонуйте різні варіанти.

У ТЕАТРИ

Почалась уже вистава,
та жує канáпку ґава,
робить ще й води ковток...
За серветку їй квиток!
Підіймає бусол чаплю.
«Я на шосте місце втраплю?»
Чапля звéстись мусила —
пропустила б́усола.
Тут й заухали сичі:
«Що пішли за глядачі!
Сорому не мають,
сцену затуляють!»
Що була це за вистава?
Безперечно, що цікава,
та не всі її дивились,
бо вовтузились, сварились...
Гуси й лебеді злетіли —
крілами залопотіли!
Щось згадала зала —
за-а-пло-ду-ва-ла!

- Назвіть глядачів вистави.
- Чи всім глядачам вдалося уважно подивитися виставу? Чому?

Попрацюйте разом.

Запропонуйте поради для культурних глядачів і обговоріть їх у класі та вдома.

Байки

Байка — невеликий, найчастіше віршований твір повчального змісту. У байках в образах тварин, рослин, різних предметів зображено людей, їхнє ставлення одне до одного, до праці, природи.

У більшості байок є дві частини: *розповідь* про якийсь випадок, подію і *повчальний висновок* — **мораль байки**. З нього читачі можуть зрозуміти, що схвалюється, а що засуджується у творі. Повчальний висновок може міститися і наприкінці, і на початку твору. Автора байки називають **байкарем**.

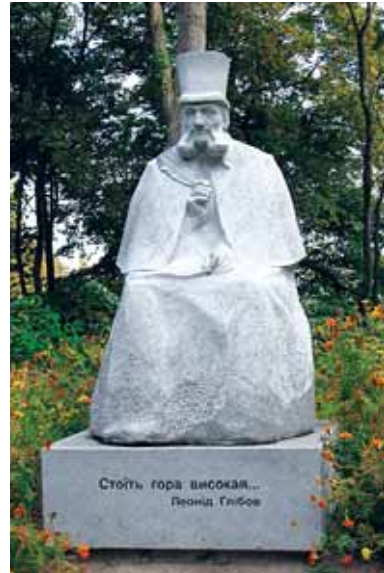

Видатним українським байкарем був **Леонід ГЛІБОВ** (1827–1893). Поет народився на Полтавщині в селі Великий Поділ. Ще в гімназії почав писати вірші. Більшу частину життя поет прожив у Чернігові, де працював у школі, багато писав для дітей і дорослих.

Незважаючи на тяжкий стан здоров'я, до останніх днів він складав вірші, байки. Багато творів для дітей друкував поет у журналі «Дзвінок» і підписував їх «Дідусь Кенар». Вважають, що це було вуличне прізвисько його батька, який мав дуже співучого кенара. Щирі, дотепні твори поета шанує багато поколінь читачів.

У байках Леоніда Глібова, що ти прочитаєш, діють різні тварини, але їхні слова та вчинки нагадують людські. Тому висновок (мораль) байки підказує читачам, як слід чинити в житті.

Вивчи напам'ять одну з байок, що тобі більше сподобалась.

 Пам'ятник Леонідові Глібову у Седневі на Чернігівщині

ЛЕБІДЬ, ЩУКА І РАК

У товаристві лад — усяк тому радіє;
дурне безладдя* лихо діє,
і діло, як на гріх,
не діло — тільки сміх.
Колись-то Лебідь, Рак та Щука
приставить хуру* узялись.
От троє разом запряглись,
смикнули — катма* ходу...
Що за морока*? Що робить?
А й невелика, бачся, штука, —
так Лебідь рветься підлетіть,
Рак упирається, а Щука тягне в воду.
Хто винен з них, хто ні — судить не нам,
та тільки хура й досі там.

Ілюстрація до байки
Павла Чекмарьова

Безладдя — непорядок.
Хура — віз.
Катма — немає.
Морока — клопіт.

Пам'ятна
монета
до 200-річчя
Леоніда Глібова

- Прочитай байку мовчки.
- Який висновок зробив оповідач, спостерігаючи цю картину? Чому Лебедю, Ракові й Щуці не вдалося зрушити з місця хуру? Де в тексті міститься висновок?
- Підготуйся прочитати байку вголос: подумай, з якою інтонацією треба читати кожну строфу.

Поміркуйте разом! Які слова байки звучать як прислів'я? Чого вони нас навчають? Коли їх доречно вживати?

ЧИЖ ТА ГОЛУБ

Весною Чижик молоденький,
такий співучий, проворненький,
в садочку все собі скакав
та якось у сильце* й попав;
сердєга в клітці рветься, б'ється...
А Голуб бачить та сміється:
— А що? Попавсь? От тобі й на!
Вже, певно, голова дурна...
Не бійсь, мене б не піддурили,
хоч як би не хитрили,
бо я не Чижик! Ні... оце! —
Аж гульк — і сам піймавсь в сильце...
 Отонасебененадійся,
чужомулиховінесмійся!

Сильце — пристрій, яким ловлять птахів.

- Прочитай байку мовчки.
- У яких словах виявляється самовпевненість, безсердечність Голуба? Передай це під час читання.
- З яких слів довідуємося про ставлення автора до Чижика?
- Які рядки байки можуть бути прислів'ям? Прочитай їх з повчальною інтонацією.
- Які слова з байки могли бути її назвою? Чому саме?

Зіграймо в театр — інсценізуймо байку. Знайдіть слова автора. З якою інтонацією їх краще прочитати? Яке ставлення Голуба до Чижика слід передати, читаючи його слова?

Розкажи про випадок із власного досвіду, який підтверджує справедливість висновку байки.

ДОБРА ПОРАДА

Звичайного теплого літнього дня
зустрілися якось
осел і свиня.

Були вони вічність,
як кажуть, знайомі,
та тільки вітатися першим
нікому чомусь не хотілося...

Гордість — чи що?

Не знаю...

Та кожний повз мовчки
пройшов.

І далі пішли, наче досі
й не знали.

Лиш потім про себе
весь день міркували.

Свиня міркувала:

«Що взять з віслюка!

Осел — це осел.

То вже вдача така!...»

Осел міркував:

«Так і пре навманя!

Ох, правдоньку

кажуть: свиня — це свиня!...»

Як хочеш ослом чи свинею не стати,

затям: краще першим

завжди привітатись!

- Чим були незадоволені осел і свиня?
- З яким почуттям слід прочитати їхні міркування?
- У яких словах вірша висловлено пораду автора?
Чи погоджуєшся з нею?
- Який епізод байки зображено на малюнку?

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ◆ Назви казок, які прочитав/прочитала.
- ◆ Хто автори прочитаних байок?
- ◆ З якої байки висновок: *на себе не надійся, чужому лихові не смійся?*
- ◆ У яку країну мандрував Білячок?

Розумію, можу пояснити...

- ◆ Які особливості побудови тексту має п'єса?
- ◆ Чому Роман з п'єси-казки «Стрімкий, як вітер» вирішив залишити дельфінарий?
- ◆ Чому прочитані казки можна назвати чарівними?
- ◆ Чому тільки Мартіно вдалося пройти дорогу, яка *нікуди не вела?*

Вмію...

- ◆ Визначати головну думку в прочитаних творах.
- ◆ Знаходити висновок (мораль) байки.
- ◆ Визначати, які вчинки дійових осіб позитивні, а які — негативні.
- ◆ Брати участь в інсценізації казки, п'єси.
- ◆ Скласти план прочитаного твору та переказати його зміст.

Виявляю ставлення, почуття...

- ◆ Як би ти відповів/відповіла на запитання, що є заголовком казки «Для чого людині серце»?
- ◆ Які почуття викликає в тебе головний персонаж казки Сашка Дерманського «Білячок»?
- ◆ Які правила для культурних глядачів ти запропонував/запропонувала?
- ◆ Чи погоджуєшся ти з висновками, які є у прочитаних байках? Які з них стали прислів'ями?

ПОЕЗІЇ ПРО ДИВОСВІТ ПРИРОДИ

Ви вже знаєте, що віршована мова має **рими, ритм**. Вона відрізняється особливою **виразністю, образністю**.

Поети й поетеси розповідають про природу так, що їхні спостереження, думки та почуття стають для читачів цікавими відкриттями, пробуджують уяву, спонукають до роздумів.

Читаючи твори цього розділу, ви будете:

- знаходити, як по-різному описано у віршах небо, поле, дощ; які слова вжито, щоб передати різні стани природи, настрої і почуття людей;
- уявляти прочитане, проймаючись любов'ю до рідної домівки, своєї річки, раптом розквітлої вишеньки;
- збагачувати своє мовлення образними висловами;
- уявляти себе у ролі видавців книжок, використовуючи інформацію з **«Медіавіконця»**.

* * *

Дивосвіт, дивосвіт...
Хто придумав оцей світ?
**Землю красну отаку
у зеленому вінку?**

Всі ці квіти, і ліси,
і пташині голоси?
Ліс, і річка, і поля —
це ж усе моя земля!

- З яким почуттям поетеса пише про рідний край?
- Передай їх, читаючи вірш.
- Як ти зрозумів/зрозуміла виділене речення?

Тарас Шевченко

* * *

За сонцем | хмаронька пливе, ||
червоні пóли | розстилає, ||
і сонце | спатоньки | зове
у синє море: || покриває
рожевою пеленою, |
мов мати | дитину. |||
Очам любо. || Годиночку, |
малую годину |
ніби серце одпочине, ||
з Богом | заговорить... |||
А туман, | неначе ворог, |
закриває море ||
і хмароньку | рожевую, |
і тьму | за собою
розстилає | туман сивий,
і тьмою німою |
оповиє тобі душу, |
й не знаєш, || де дітись, |
і ждеш його, | того світу, ||
мов матері діти.

 Іван Айвазовський.
Море з рожевою
хмарою (фрагмент)

- Послухайте вірш. Які дві картини природи змальовано в ньому?

- Прочитай вірш мовчки. Знайди у ньому мѐжі першої картини. З яким почуттям описує поет *хмароньку*?
- Який настрій передано у другій картині?

Поміркуйте разом! Чому поет називає сивий туман *ворогом*? Висловте свою думку, звертаючись до тексту вірша. Які вислови вжито в переносному значенні?

Леся Українка

* * *

Плине білий човник, хвилечка колише,
хвилечка гойдає;
плине білий човник, вітер ледве дише,
ледве повіває.
Білії хмаринки, лебедині крила
угорі гуляють,
довгою сягбю, що зорю покрила,
місяця сягають*.
Місяченько світло і рожеве, й срібне
кіда-розсипає,
і ряхтіть, і сяє світло тее дрібне,
як вогонь палає.

Сягають — досягають, дістають.

 *Сергій
Васильківський.
Ранок на морі*

- Які картини передає зміст кожної строфи вірша Лесі Українки?
- Які слова створюють враження спокою і зачарованості в природі?
- Прочитай вірш неголосно, замріяно, ніби розповідаючи про прекрасні краєвиди.
- Назви пари слів, що римуються.

Роздивіться картини Івана Айвазовського (с. 46) та Сергія Васильківського (с. 47). Намалюйте власні ілюстрації до цих поезій (за бажанням).

Олександр Олесь

* * *

В небі жайворонки в'ються,
заливаються-сміються,
грають, дзвонять цілий день,
і щебечуть, і співають,
і з весною світ вітають
дзвоном радісних пісень.

**Ось вони на землю впали,
щось шепнули їй, сказали
і розтали знов у млі...**

І щоб глянути на диво,
**виглядають полохливо
перші проліски з землі.**

- Прочитай вірш. З яким почуттям поет описує радість зустрічі весни?
- Зверни увагу, як багато дієслів уживає автор, щоб передати рух пташок, їх веселий спів. Назви дієслова.
- Які образи створюють виділені рядки? Які вислови вжито у переносному значенні?

✦ Запрошуємо відвідати сайт Національної бібліотеки України для дітей «**Краща література юним читачам**», скорочено — **КЛЮЧ**.

Тут ви можете дізнатися про книжки для дітей, познайомитися з письменниками й навіть поставити їм запитання.

ВОЛОШКОВЕ ПОЛЕ

Поле в нашому краї —
наче море безкрає.
Наче море безкрає —
поле в нашому краї.
Там гуляли волошки,
натомилися трошки.
Натомилися трошки
синьоокі волошки.
Пов'язали хустинки,
наче неба краплинки.
Наче неба краплинки —
пов'язали хустинки.
Зупинилися в житі:
тут ми будемо жити.
Тут ми будемо жити —
та й лишилися в житі.

- Чи сподобався тобі вірш? З яким почуттям автор змалював красу поля?
- Із чим порівнюється поле? Які ознаки і порівняння передають красу волошок?
- Знайди слова, які написані однаково, але означають різне. Які слова вжито з переносним значенням?
- Назви слова, що римуються.
- Прочитай вірш наспівно, з почуттям замилювання красою поля.

ДЯДЬКО ДОЩ

Дядько Дощ стоїть над лісом, —
неба велетень сяга́.

Він сміється, мов залізом,
дудонить: — Га-га! Га-га!
Одягнувся, мов на свято,
запорізький в нього шик*:
тучі — шапка сивувата,
блискавки — червоний шлик*.

Довжелізні срібні вуса
люто вітер розвіва.
І тремтить пшениця руса,
і втіка́ за горб трава!

Шик — особлива вишуканість у манері триматися, одягатися.

Шлик — верх козацької смушевої шапки, що звисає.

- Чи уявляєш ти цей казковий дощ? Знайди слова, які передають звуки, барви, силу літньої зливи.
- Розглянь малюнок. Що нового він відкриває читачам?
- Як по-іншому ти б міг/могла назвати цей вірш?

Застереження

* * *

Ліна Костенко

Шипшина важко віддає плоди.
Вона людей хапа́є за рука́ва.
Вона кричить: — Людино, підожди!
О, підожди, людино, будь ласкава,
не всі, не всі, хоч ягідку облиш!
Одна пташина так мене просила!
Я ж тут для всіх, а не для тебе лиш.
І просто осінь щоб була красива.

Поміркуйте разом! Чому так схвильовано, слізно шипшина звертається до людини? Чи погоджуєтесь ви з думкою, що природа потрібна людям не лише для користі, а й для краси? У яких рядках сказано про це?

- Вивчи вірш напам'ять.

Анатолій Качан

* * *

Розливається Дунай, |
а із-за Дунаю | |
з журавлями | у наш край | |
рémез | прилітає. | |
Пташка ця | непоказна |
має дивну звичку: | |
навесні | лише вона |
в'яже | рукавичку. | |
Ось поглянь: | | цвітуть сади, |
а вона | | із пряжі |
на вербі | біля води | |
рукавичку | в'яже. | |
В рукавичці, | як і слід, |
є аж два віконця, | | —
щоб дивитися на схід |
і на захід | сонця. | |
Виглядають із гнізда |
рémезові діти: | |
де комиш, | верба, | вода | | —
там і рай на світі.

- Прочитай вірш повільно, ніби уявляючи прочитане.
- Про кого ти прочитав/прочитала вірш?
- Як поет описав ремеза? Чи доводилось тобі спостерігати цю пташку? Чим особливе її гніздечко?
- Розглянь світлину-ілюстрацію. Що нового ти відкрив/відкрила для себе?

МЕДІАВІКОНЦЕ: мініпроект – створення обкладинки книжки «Мій улюблений вірш»

 Роздивіться обкладинки книжок, виданих в українських видавництвах. А ви хотіли б відчути себе видавцями, творцями книжки? Якщо так, то вам буде цікаво створити свою маленьку книжечку **«Мій улюблений вірш»**.

ПОРАДИ ЮНИМ ВИДАВЦЯМ

- ✓ Придумайте назву книжки.
- ✓ Доберіть зміст (свій вірш або вірш улюбленого автора).
- ✓ Ви знаєте, що кожна книжка починається з обкладинки. Потрібно виготовити її з цупкого паперу.
- ✓ Укажіть назву книжки, ім'я та прізвище автора.
- ✓ Створіть (або знайдіть) малюнок, який би відповідав змісту книжки.
- ✓ Розкажіть або напишіть короткий відгук про свою книжку, щоб усім захотілося її прочитати.

Бажаємо натхнення і успіху!

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ◆ Назви прочитаних віршів та їх авторів.
- ◆ Які ознаки має віршована мова?
- ◆ З якого вірша ці рядки: *«поле в нашому краї, наче небо безкрає»*?
- ◆ Чим особливе гніздечко ремеза? Хто автор вірша про цю пташку?

Розумію, можу пояснити...

- ◆ Чому Любов Забашта називає світ природи *дивосвітом*?
- ◆ З яким почуттям Тарас Шевченко описує дві картини природи у вірші «За сонцем хмаронька пливе»?
- ◆ Чому у вірші «В небі жайворонки в'ються» вжито багато дієслів?
- ◆ Чому Ліна Костенко застерігає людей: природа *«для всіх, а не для тебе лиш»*?

Вмію...

- ◆ Знаходити у віршах рими, образні вислови.
- ◆ Визначати почуття, з якими поети описують картини природи.
- ◆ Прочитати виразно вивчені вірші.
- ◆ Розповісти про свої враження від прочитаного.

Виявляю ставлення, почуття...

- ◆ Які вірші тебе зацікавили особливо? Чим саме?
- ◆ Чи погоджуєшся ти із тим, що світ природи — це справжнє диво?
- ◆ До якого вірша ти б хотів/хотіла намалювати ілюстрацію?
- ◆ Які картини і явища природи, що описано у віршах, ти спостерігав/спостерігала у житті?

ВСЕ ДОБРЕ ПЕРЕЙМАЙ, А НЕДОБРЕ — ВИПРАВЛЯЙ...

У розділі **ви прочитаєте** твори різних жанрів про почуття, настрої, вчинки дійових осіб. У різних життєвих і вигаданих ситуаціях вони виявляють своє ставлення до інших людей або казкових персонажів у словах і вчинках. **Вдумливе читання** дасть вам змогу заглибитись у зміст; розібратися в тому, що добре, а що — ні; усвідомити, у чому цінність дружби; відчутти радість від спілкування з людьми й улюбленими тваринами.

Читаючи твори цього розділу, ви будете:

- звертати увагу на перебіг почуттів дійових осіб;
- визначати послідовність подій у творі;
- розуміти, які вчинки автори схвалюють, а які — ні;
- усвідомлювати головну думку твору, зіставляти її із заголовком;
- міркувати над тим, чи допомогли вам прочитані твори краще зрозуміти настанову, яку містить назва розділу.

КРАСИВІ СЛОВА І КРАСИВЕ ДІЛО

Серед поля стоїть маленька хатина. Її побудували, щоб у негόδу люди могли сховатися й пересідіти в теплі.

Одного разу серед літнього дня захмарило й пішов дощ. А в лісі в цей час було троє хлопців. Вони сховалися в хатинці й дивилися, як з неба лє мов з відра.

Коли це бачать: до хатини біжить ще один хлопчик. Незнайомий. Мабуть, з іншого села.

Одежа на ньому була мокра як хлющ*. Він тремтів од холоду.

І ось перший із тих хлопців, які сиділи в сухому одязі, сказав:

— Як же ти змок на дощі! Мені шкода тебе...

Другий теж промовив красиві й жалісливі слова:

— Як страшно опинитися в зливу серед поля! Я співчуваю тобі...

А третій не сказав ні слова. Він мовчки зняв із себе сорочку й дав її змоклому хлопчикові. Той скинув мокру сорочку й одягнув суху.

Гарні не красиві слова. Гарні — красиві діла.

Мокра як хлющ — дуже мокра; промочла наскрізь.

- Де відбувалась описана зустріч? Скільки часу вона тривала?
- Як зустріли троє хлопців незнайомого хлопчика?
- У яких словах оповідання висловлено його головну думку? Чи поділяєш ти її?
- Знайди в тексті *зачин, основну частину, кінцівку*.
- Підготуй докладний переказ оповідання.

Далі ти прочитаєш два твори однієї авторки, у яких розкривається різне ставлення персонажів до дружби.

Головна думка

Нана Деменкова

ДРУЖОК І ОБРАЗА

Дружок ходив у гості до рибок. Вечорами він приходив до озера й дивився, як вони граються. А часом і сам плавав із ними, та тільки так, щоб не намочити носа. Дуже йому не подобалося носа мочити.

Був тихий літній вечір. Місяць відбивався у воді, дерева шелестіли листочками, Дружок дивився, як рибки ганяли одна за одною, і тихенько радів. І тут одна рибка вистрибнула з води, вдарила хвостом по воді, і бризки полетіли просто на носа Дружку! Він підскочив, заскавчав і щодуху помчав додому!

А поки Дружок біг, до нього в гості прийшла Образа. Прийшла і каже:

— Як вони могли! Ні, рибки не твої друзі! Водюю — і просто в ніс!!! Навмисне! Справжні друзі так ніколи б не зробили! Не ходи до них більше. Сиди, Дружку, вдома сам. Нікому не можна довіряти. Дружи зі мною. Тільки я твій справжній друг.

— Ні, — відказує Дружок, — рибки загралися й ненароком мене водою облили. А поки ти на моїх друзів намовляла, мій ніс зовсім висох. Іди геть, Образо, — сказав на це Дружок і побіг знову на озеро. Він знав, що **на друзів зла тримати не можна!**

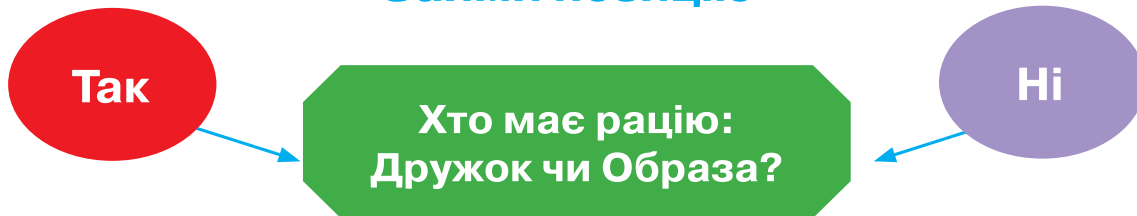
А Образа відтоді ходить і шукає, до кого б іще в гості прийти.

Прочитай текст мовчки.

Поміркуй: цей твір — оповідання чи казка? Доведи свою думку.

Займи позицію

Придумай кілька ситуацій твого діалогу з Образою і розіграй їх.

Я ДРУЗІВ НЕ ПРОДАЮ

Жила собі одна дівчинка і мріяла вона назбирати більше за всіх папірців для крамниці, щоб усе-пре-все купити: і ляльку, і стрічку, і візочок для ляльки. Та найбільше за все вона хотіла купити собі друга, бо друзів у неї не було. Мала вона живого кролика, і дуже їй хотілося його продати.

Сидить дівчинка й чекає — коли ж із нею хто-небудь у «крамницю» пограється. А ніхто не приходить. І раптом бачить вона: йде хлопчик, а в руках у нього кролик — такий самий, як у неї. «Мабуть, теж продає, — подумала дівчинка. — От із ним я й пограюся». Підходить вона до хлопчика й питає:

— Скільки коштує твій кролик?

— Це мій друг, — відповідає хлопчик, — я друзів не продаю.

Подумала дівчинка й каже:

— Тоді, може, ти мого кролика купиш?

— Ні. У мене дві морквинки є, давай я тобі подарую, і ми разом будемо кроликів годувати, — усміхнувшись, відповів хлопчик.

Погодували вони кроликів і подружились. І кролики теж подружились. Зрозуміла дівчинка, що дружити цікавіше, ніж папірці збирати. А в «крамницю» відтоді вже ніхто не грається.

- Прочитай оповідання мовчки.
- Хто дійові особи твору? Про що мріяла дівчинка?
- Як хлопчик допоміг їй зрозуміти цінність дружби?
- У якому реченні висловлене основне?

Придумай оповідання, схоже на прочитане за головною думкою.

Далі ви прочитаєте уривок із книжки української письменниці **Надійки ГЕРБІШ «Мене звали Мар'ям»**.

У ній розповідається про те, як родина біженців, котрі були змушені залишити свою країну через війну, насилля, переслідування, пристосовується жити в іншій країні. Цю історію читачі пізнають через думки і почуття дівчинки Мар'ям, яка, мабуть, є вашою ровесницею.

Досліджуємо текст

Найвродливішою, присутності, випростовую, наїдками, національну, смакуватимуть.

Зрозуміти й підтримати інших

Надійка Гербіш

РІЗНІ КУЛЬТУРИ

Наприкінці останнього уроку вчителька сказала, що наступного місяця в нас буде свято. Особливе свято, додала вона, свято різних культур.

Я нічого не зрозуміла, але соромилася запитати при всіх. І лише коли інші діти побігли до своїх шафок одягатися, я підійшла до вчительки й тихо запитала:

— А що таке культура?

Вона замислилася й провела мене до парти, щоби я могла сісти. А тоді сіла поруч зі мною, на учнівському сидінні.

— Розумієш, так уже повелося, що в кожній людині є якісь звички. У родин теж вони є. І навіть у цілих народів. Оці звички, або звичаї народу й називають його культурою. Що люди цього народу їдять, у що одягаються, яких пісень співають, які свята святкують... Усе загалом. Розумієш, про що я?

Я кивнула.

— Кожен із нас покаже на святі щось таке, що могло б розповісти про культуру його народу. Хтось принесе улюблену національну страву, хтось заспіває пісню, хтось перекаже легенду. І я би дуже хотіла, щоби ти розповіла щось про свою країну... Ти згодна?

Я знову кивнула. Вона усміхнулася, і це додало мені сміливості. Тож я запитала:

— А в нашому класі є хтось з іншого народу, крім мене?

— Нема. Зате в нас є ти! І це означає, що ти для нас — особлива!

— Але якщо всі розповідатимуть про одні звички, а я — про інші, чи буде їм цікаво?

— Мар'ям, ти не можеш собі уявити, як сильно всім буде цікаво! І найперше — мені. Я дуже рада, що ти є в нашому класі.

Це вперше в цій країні хтось сказав мені, що радіє з моєї присутності. Мені чомусь защипало в очах і засвербіло в носі...

Свято...

Я хвилююся. Мама хвилюється разом зі мною, і тато теж. Вони цього не кажуть, але я знаю. Відколи тут живемо, усі ми навчилися розмовляти мовчки.

Брати не хвилюються.

— Дуже смачно, — нахваляють вони. — Тепер твої однокласники знатимуть, якими мають бути коржики!

Брати сміються, обговорюють свої плани на день. Татові шкода, що він не зможе піти зі мною. Мама ховає очі. Коли ми всі підемо, вона плакатиме. Раніше вона мене водила всюди сама. Тепер мене водять тато чи брати, і їй від того сумно.

— Ти будеш найвродливішою дівчинкою на святі, — каже вона мені.

У класі всі вбрані дуже гарно. Нічиїх батьків тут немає — я даремно хвилювалася. Лише ми й учителька.

Діти розказують про свою країну. Вони співають, танцюють, влаштовують вікторини. Вони частують усіх смачними наїдками. Щоразу, підносячи кусень до рота, я хвилююся, що він виявиться аж надто смачним. Що мої коржики потім не смакуватимуть. Але досі жодна страва не зрівнялася з тим, що готують у моїй країні.

Перед очима — вихор: кольори, усмішки, мапи... Мої однокласники дивляться на мене, усміхаються, наче все це свято — заради того, щоби познайомити мене зі світом, у якому вони живуть.

Вони беруться за руки, стають у коло, починають танок. Хтось бере мене за руку. Ми танцюємо, і мені стає тепло й радісно. Я почувуюся частиною їхнього світу, частиною їхньої любові.

Коли настає моя черга розповідати, я беру танбур* і награю улюблену мелодію. Я не розкажу їм казку, не оповім про звичаї свого народу. Зараз мені просто хочеться співати.

Я заплющую очі й бачу парк, де ми так любили пускати паперові кораблики. Там дядечко Камаль —

він підкидає мене високо до неба. Там бабуся і її пухкі обійми.

Моя пісня доспівана. Розплющю очі, усе довкола мерехтить. Я дивлюся на вчительку. Вона плаче.

Свято завершилося, усі мене обіймають. Учителька передає частунок моїй родині. Я біжу додому щаслива, бо так багато хочу розповісти!

Танбур — музичний інструмент.

- Назви дійових осіб оповідання. Хто головний персонаж?
- Знайди і прочитай пояснення вчительки, що таке культура. Чи зрозуміло тобі значення цього слова?
- Чому в цьому класі відбулося свято різних культур?
- Як вчительці вдалося заспокоїти Мар'ям?
- Які почуття переживала дівчинка?
- Знайди речення, яке засвідчує, що на цьому святі Мар'ям вперше відчула себе частиною світу своїх однокласників.
- Як однокласники й однокласниці Мар'ям сприйняли її пісню про рідну країну?

Обговоріть. Як може змінитися тепер її ставлення до школи? Чи з'являться в Мар'ям друзі?

Поміркуйте разом! Які почуття можуть об'єднати людей різних культур?

Раджу вам прочитати цю книжку повністю. Вона розкриє вдумливим читачам світ переживань дітей, які через війну опинилися далеко від рідного дому.

Ілюстрації до книжки
малювала *Марія Фоя*

Про наших улюбленців

Надія Кир'ян

* * *

Ми з вами в цьому світі **не самі** || —
живуть тут звірі, | пта́хи і комахи. ||
Одним повітрям | дихаємо ми |
і разом ходим | під небесним дахом. ||
Хтось ходить по землі, | літає хтось, |
та **в кожного своя чудова мова.** ||
Коли **у дружбі** жити навчимось, |
то буде в світі **дивно і казково.**

- Прочитай вірш мовчки. Що привернуло твою увагу?
- Як у вірші сказано про взаємну залежність людей і природи?
- Читаючи вголос, звертай увагу на позначення щодо виразного читання.
- Вивчіть вірш напам'ять.

Поміркуйте разом! До чого закликає нас поетеса?

- Чи поділяєте її заклик?
- У яких словах вірша висловлено головну думку?

Марко́ Вітлер

КОШЕНЯ ПРОПАЛО

◆ **Висловте припущення, куди зникло кошеня.**

«Неллі!» — Мерле гукала знову і знову, бігаючи по всій квартирі.

«Неллі, виходь сюди! Де ти?».

Але відповіді від Неллі не було. Здавалося, що вона крізь землю провалилася.

«Нам вже час їхати», — сказав тато, поглядаючи знову на годинник. «Якщо ми не поспішимо, я запізнюся на роботу, а ви — до школи».

Мерле виглядала дуже присорблено. «Пробач, тату. Наступного разу я постараюся більше».

Тато кивнув. «Я кажу це щодня. Ви повинні тримати двері вітальні закритими. Таке маленьке кошеня пролізе скрізь. А я не хочу, щоб воно проповзло під кухонні шафи, а потім гризло кабелі за плитою або посудомийною машиною. Це може погано закінчитися».

Тато опустився на коліна і зазирнув під диван, крісла та шафи. Проте Неллі не вдалося знайти. Вона, мабуть, обрала ідеальне сховище.

«Хай йому грець!». Тато лаявся знову і знову.

«Краще я лишу мамі записку, і вона ще раз все обшукає, коли повернеться. Кошеня має бути десь тут».

Він одягнув пальто і натягнув на голову улюбленого капелюха, без якого ніколи не виходив з дому.

«Та що ж це таке? Що це? Щось не так з моїм капелюхом».

Тато відчув, як щось подряпало йому голову. Він зняв свого капелюха і зазирнув всередину. Звідти на нього дивилися двоє темних оченят.

«Поглянь-но тільки на неї, — усміхнувся тато. — У Неллі теж є улюблена шапка».

Тато бережно витягнув кошеня із капелюха та поставив його на кігтедряпку.

Переклад з німецької Аліни Джурило

- Прочитайте оповідання і перевірте свої припущення.
- Хто шукав кошеня?
- Які дії тата свідчать про те, що він любить кошеня?
- Чи не траплялися з вами подібні випадки? Розкажіть про це.

Будьте дослідниками! Знайдіть і прочитайте оповідання про домашніх улюбленців або підготуйте розповідь про ставлення людей до домашніх тварин.

Анатолій Костецький
СПІШУ ДОДОМУ

Мені після школи
гукає Микола:
— Серього!
Гайда поганять у футболу!
— Та ні! —
відмовляюсь
уперше в житті. —
Я мушу додому
негайно іти.

Мене зупиняє на вулиці Слава:
— Спинися на хвилику,
до тебе є справа:
міню свій ніжик
на шайбу твою!

Та я ні хвилинки
із ним не стою,
хоч марив тим ножиком
ночі та дні, —
бо треба додому
спішити мені.

Відмовився я
од кіно й самоката
і навіть відмовився
змія пускати!..

Дивуються друзі:
— Скажи-но скоріш,
чого це ти раптом
додому спішиш?!
— Тому що, —
кажу їм, —

як хочете знати,
удома
на мене чекає
кудлате,
руде,
волохате,
смішне
цуценя,
що стало моїм
з учорашнього дня!

- Сподобався тобі вірш?
 - Чому хлопчик поспішав додому?
 - Чому він відмовився від заманливих раніше пропозицій своїх друзів?
 - Розглянь малюнок. Яким зображено песика?
- Придумай кличку песикові. Чого хлопчик міг би його навчити?
- **Підготуйте інсценізацію:** визначте за текстом, хто буде брати в ній участь. З якою інтонацією слід прочитати слова Славка, друзів? А які почуття — передати, читаючи слова Сергійка?

ПЕС, ВІДОМИЙ НА ВЕСЬ СВІТ

Це Баррі-рятівник, який жив при монастирі* біля перевалу Велико-го Сен-Бернара, що у швейцарських Альпах. Він помер понад 200 років тому. Але вдячну пам'ять про нього люди зберігають і досі. Через багато років цю породу собак назвуть «сенбернар». Вважається, що Баррі за 14 років свого життя врятував близько сорока людей.

 Пам'ятник Баррі в Парижі

Раніше по́дорожі засніженими А́льпами були дуже небезпечними, особливо в туман чи сильну заметіль. Саме тому монахи з монастиря тренували собак-рятівників, щоб вони не боялися ні вітру, ні морозу, а завдяки відмінному нюху могли відшукати мандрівників, яких засіпало снігом, та показати їм дорогу до монастиря.

Існує легенда про порятунок маленького хлопчика, який ледве не загинув після сходження лавини. Коли Баррі його знайшов, хлопчина був без свідомості, тож пес почав його облизувати, щоб зігріти. Коли хлопчикові стало краще, він зміг вилізти Баррі на спину, і той відніс його до монастиря.

З часу смерті Баррі в монастирі Святого Бернара існує традиція — завжди називати одного собаку на його честь. Про Баррі складено вірші, новели та навіть знято фільм компанією «Волт Дісней» — «Баррі, великий сенбернар». Мумію Баррі можна побачити в Музеї природничої історії в Берні, що у Швейцарії. Крім того, його пам'ятник встановлено біля входу на Кладовище тварин у Парижі.

За матеріалами інтернет-джерел

Монасти́р — тут: церковна будівля, господарство, яке належить громаді ченців.

- Про кого ти прочитав/прочитала?
- Чи відомою була тобі ця історія? Що тебе вразило?
- Це художнє чи науково-художнє оповідання?

Перечитайте текст. Виберіть факти, які тут вказано. Які події описано як *легенду*?

- Як ушановують люди пам'ять про Баррі?

Будьте дослідниками! Знайдіть інформацію про інших тварин, які рятували людям життя. Підготуйте про них розповіді.

На хвилинках **«Читач — читачам»** обговоріть найцікавіше. Які пам'ятники тваринам ви знаєте?

Підготуйте розповідь або малюнки про своїх домашніх улюбленців. Сфотографуйте їх або зробіть з ними селфі.

Веселе слово

Оксана Сенатович

БАЛАКУНИ

Будував **Базіка** дім —
сім дверей і вікон сім.

Торохтій допомагав:
язиком дошки тесав.

Метушився **Пустомеля**:
— Скоро будуть стіни й стеля.

Говорун клав на словах
з жерсті цинкової дах.

І **Патякало** не плакав:
— Я усе покрию лаком.

Балакун все щебетав,
нахвалявся, обіцяв
для гостей спекти в печі
пиріжки та калачі.

В дім без вікон, без дверей
Лепетун скликав гостей.

- Прочитай вірш. Чому поетеса придумала для кожного персонажа такі імена?
- За якою ознакою утворено ці слова?
- Чим схожі персонажі?

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ◆ Назви прочитаних віршованих і прозових творів і їх авторів й авторок.
- ◆ Тему телефонної розмови онучки з бабусею.
- ◆ З якого твору ці рядки: *Гарні не красиві слова. Гарні — красиві діла*? Хто його автор?
- ◆ Який пес став відомим на весь світ?

Розумію, можу пояснити...

- ◆ Як ти зрозумів/зрозуміла назву розділу «Все добре переймай, а недобре — виправляй...»?
- ◆ Чому хлопчик Сергій відмовлявся від пропозицій друзів?
- ◆ Почуття дівчинки Мар'ям, яка опинилася в чужій країні.
- ◆ До чого закликає поетеса Надія Кир'ян у вірші «Ми з вами в цьому світі не самі»?

Вмію...

- ◆ Визначити головну думку прочитаного.
- ◆ Визначити почуття і вчинки дійових осіб, що допомагають зберегти дружбу, несуть людям добро.
- ◆ Порівнювати твори, близькі за змістом.
- ◆ Продовжити прочитане.

Виявляю ставлення, почуття...

- ◆ Який твір справив на тебе особливе враження? Чим саме?
- ◆ Які книжки ти б хотів/хотіла прочитати?
- ◆ З автором якого твору ти б хотів/хотіла зустрітися? Про що запитати? Що обговорити?
- ◆ Як ти думаєш, ким цікавіше бути — письменником/письменницею або читачем/читачкою?

ІСКРИНКИ ТВОРЧОСТІ

Ви любите **читати** про пригоди, вигадувати таємничі, неймовірні історії, уявляти те, чого не бачили? Отже, ви — фантазери або фантазерки. Слово **фантáзія** прийшло до нас із грецької мови. Воно означає **уява, вігáдка**.

Фантазуючи, ви можете у своїй уяві виконувати захопливі дії: літати на нові планети, зустрічатися з інопланетянами, створювати корисні прилади, рятувати людство від небезпечних хвороб або перетворюватися на добрих чарівників чи чарівниць, виконуючи бажання рідних і друзів...

Читаючи твори цього розділу, ви будете:

- уявляти прочитане, продовжувати твір, римувати слова, створювати казки, вірші, малюнки, грати сценки, вистави;
- виявляти свою особистість у колажі «Про мене», у який вкладете чимало цікавого.

Спостерігайте, багато читайте, беріть участь у творчих справах. Усе це допоможе розвивати здатність творити!

Володимир Коломієць

ЛІС І ЛИС

Лісом гуляє лагідний Лис,
нюхає квітку, зітхає...
Лис надивився на сонячний ліс —
мріє і вірші складає.
В Лиса блокнот —
із блискучих листків,
бура кора — палітурки,
ліс йому звуки чудні наскрипів
з дятлом у парі: «Тук-туки!».
Ходить бурмоче...
Присів на пеньок.
Пише, розчулений лісом...
Добре йому від хороших думок.
Лісові ж хóроше — з Лісом.

- Чим був розчулений Лис? Яким був ліс, що надихав Лиса складати вірші?
- Чи ти звернув/звернула увагу, в якому блокноті Лис писав вірші? Який епізод зображено на малюнку?
- Які слова передають творчий настрій Лиса?
- Як ти вважаєш, швидко чи повільно треба читати цей вірш? Поміркуй, після якого речення слід зробити найдовшу паузу.

Про що Лис міг написати вірш? Пофантазуй!

МЕДІАВІКОНЦЕ: мініпроект – колаж «Про мене»

- У цьому проекті кожен/кожна зможе виявити свою творчість по-різному, розповідаючи про себе, свою родину. Навіть придумати інтерв'ю про себе як друга/подружку, свої захоплення, мрії.
Розповісти про улюблені предмети.
Порадити прочитати улюблені книжки.
І, звичайно, згадати про смішні пригоди.
Довірити друзям свої почуття: що схвилювало, а що — змусило переживати.

Хто побачить твій колаж? Обговоріть у групах, як краще представити колажі. Зверніть увагу, що в цій творчій роботі ви можете давати волю своїй фантазії: приклеювати фотографії, малюнки, тексти, дрібні предмети...

* * *

Намалюю вітер тихий, ніжний.
Намалюю дощовий і сніжний
вітер, що здіймає грізні хвилі,
і вітрець між квітами на схилі.
Цей танцює з хмаркою у вальсі.
Той гортає книжку на терасі.
А ось вітер прапорами має
з музикою по селу гуляє.
Вже малюнків три альбоми маю.
А вітрам нема кінця і краю.

 Микола Глущенко.
Вітер (фрагмент)

- Як можна зобразити вітер на малюнку?
- Які ознаки вітру називає юний художник?
- **Роздивись** фрагмент картини Миколи Глущенко. Як ти вважаєш, йому вдалося зобразити вітер?
- Чому, на твою думку, *вітрам нема кінця і краю*?

Попрацюйте в парі. Назвіть пари слів, що римуються.

Що ти малював/малювала із захопленням? Розкажи або покажи однокласникам і однокласницям.

Валентина Ткаченко

ЛІСОВЕ КОРИННЯ

Яке химерне лісове коріння!
Попід ногами скрізь його сплетіння.
Ось корінець, мов каченя бокате:
є дзьоб і вічка, й білі ноженята.

А цей — мов равлик, цей немов лисиця.
Цей випуклий — смішна залітна птиця.
Так можна цілий день ходити в діброві
і зустрічати по́статі казкові.

- Які казкові постаті побачила поетеса в лісі?
- Знайди у вірші порівняння. Які ознаки лісового коріння вони підкреслюють?
- Визнач пари римованих слів.
- Чи траплялися тобі подібні дива? Розкажи.

Підтюпцем, врізнобіч, роздивляється, справжні-
сінький, борюкаються.

Олександр Єфімов

ТУТ УСЕ Є...

✦ **Про що ти очікуєш прочитати в цьому оповіданні?**

Галина Іванівна сказала:

— На четвертому уроці у нас малювання. А що, як ми проведемо цей урок надв́орі? Гляньте, яка гарна погода!

Усі були, звичайно, згодні.

Сонечко іскрилося на деревах, на кущах, по всьому засніженому подвір'ю.

Так цікаво і весело підтюпцем протоптувати свіженькі доріжки по сніговій білизні!

Вітя Карацунька обережно ставить ноги у пухкий сніг — певно, уявляє себе космонавтом на далекій невідомій планеті.

А хлопці вже борюкаються. Сергійко повалився у кучугуру, а Борис осідлав його.

— Увага! Послухайте завдання, — лунає голос Галини Іванівни.

— Розходьтесь і ліпіть кому що до вподоби. Буде в нас і гра, і мистецтво, і праця водночас!

Дівчата розсипалися врізнобіч. Світлана заходилась качати грудомáхи для сніговика, а Оля вирішила

зліпити Котигорошка. Та ніяк з руками не впорається: то ліва відпаде, то права не тримається...

І лише Вітя Карацунька не поспішає. Походжає двором: то біля куща щось роздивляється, то коло паркану зупиниться. Підійшла Галина Іванівна:

— А ти чому нічого не ліпиш?

— А я пишу. Ви подивіться, Галино Іванівно, що тут є!

Глянула вчителька — на снігу написано «заєць», а поруч сніговий горбочок притулився до засохлого стебла якоїсь квітки — ну справжнісінький зайчик! Навіть хвостик є. Біля паркану новий напис — «блень». Проте як не вдивлялася Галина Іванівна, ніякого оленя не побачила.

— А ви бсьдечки станьте, Галино Іванівно!

Ще раз подивилася вчителька в бік паркану. А на ньому повно снігу! Із-за паркану визирає засніжена гілка молодого каштана. Як глянути на паркан і гілочку разом — дуже нагадує оленя з ріжками.

— Справді, цікаво, — каже вчителька.

А навколо вже зібрався весь клас. Теж розглядають Вітіні знахідки.

— Дивіться, сорока! — раптом скрикнула Світланка Єщенко. Діти оглядаються довкола, шукають, де ж та снігова сорока причаїлася. А дівчинка сміється:

— Та ні, справжня сорока! Онó де!

Тоді й побачили всі на розлогій яблуні довгохвосту красуню, яка з цікавістю оглядала шкільне подвір'я.

Школярі засміялися. І так голосно, що пташка вмить пурхнула, обсипавши всіх сріблястими сніжинками.

Де відбувався незвичайний урок? Яким був цей день?

Що ліпили діти зі снігу?

• Що зумів побачити навколо себе Вітя Карацунька?

Поміркуйте разом! Чи розкриває зміст оповідання його назву? Підтвердуйте свою відповідь, звертаючись до тексту.

- Придумайте словесну картину до одного з епізодів тексту (*на ваш вибір*).
- Чому Віті вдалося побачити дива?

Чи доводилось вам помічати на засніжених деревах казкові образи? Доповніть оповідання.

Дорота Гельнер

РОЗМОВА З ФОРТЕПІАНО

— Моє миле фортеп'яно,
як ти граєш вранці-рано?

— Як поганий настрої маю,
то страшенно грубо граю!
Ось послухайте самі:
грим гуркоче на струні,
аж тремтять камінні мурі
від гудінь клавіатури.

— Фортеп'янку, як ти граєш,
коли добрий настрої маєш?

— Граю клавішами тими —
щонайтоншими, дзвінкими!
Ген на сонце злотоо́ке
лине дзвін тонкий, високий!
Він бринить, як пісня бджілки —
ось сама послухай тільки.

*Переклад з польської
Ярини Черняк*

- Про що цей вірш? Які настрої передає інструмент?
- Як ти вважаєш, хто розмовляє з фортепіано?
- Які образні вислови у вірші передають різні настрої?

Спробуй перетворити цей вірш на розповідь про своє творче захоплення.

Настроюється, стрéпетові, дивові́жний.

Василь Сухомлинський

СПІВУЧА ПІР'ІНКА

Є на світі дивовижний птах — Стрéпет. Він співає... чим, як ви думаєте, діти? Він співає крилом. Має він у своєму крилі особливу співучу пір'їнку. Летить Стрèпет, і коли захочеться йому співа-ти, то розправляє крила так, що співуча пір'їнка ви-сувається і настроюється на спів. Лунає тонкий свист. Схожий він і на звучання найтоншої струни, коли по ній водити смичком, і на пісню вітру в тонкій стеблині очерету.

Та ось трапилось лихо. Загубив Стрèпет співучу пір'їнку. Випала вона й упала на землю. Захотілося Стрèпетові поспівати, а співучої пір'їнки немає.

Маленький Сергійко знайшов на землі співучу пір'їнку Стрèпета, підняв її, побіг — і пір'їнка заспівала.

Почув Стрèпет спів своєї пір'їнки, прилетів до хлопчика й просить:

— Хлопчику, віддай мою співучу пір'їнку. Я не можу жити без пісні.

Повернув Сергійко Стрèпетові співучу пір'їнку.

Багато років прожив на світі чоловік, що виріс із маленького Сергійка. Часто він згадував Стрèпета, думав: **«У кожної людини є своя співуча пір'їнка. Нещасливий той, у кого такої пір'їнки немає».**

- Прочитай казку. Чи знаєш ти такого птаха?
- Як він співає? Із чим порівнюється його спів?
- Добери до слова **ДИВОВИЖНИЙ** синоніми й антонім.

Поміркуйте разом над виділеними реченнями. Як ви зрозуміли їх смисл?

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ◆ Що означає слово *фантазія*?
- ◆ Хто написав казку «Співуча пір'їнка»?
- ◆ З якого вірша цей рядок: «*пише розчулений лісом*»?

Розумію, можу пояснити...

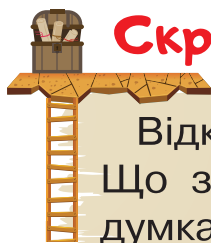
- ◆ Як ти зрозумів/зрозуміла назву розділу?
- ◆ Що об'єднує твори, які ти прочитав/прочитала в розділі?
- ◆ Як ти зрозумів/зрозуміла назву оповідання «Тут усе є...»?
- ◆ Що допомагало хлопчикові малювати різні вітри, а дівчинці розуміти настрій фортепіано?

Вмію...

- ◆ Розрізнити тексти різних видів (художнє оповідання, казка, вірш).
- ◆ Визначити послідовність подій в оповіданні «Тут усе є...».
- ◆ Визначити головну думку казки «Співуча пір'їнка».
- ◆ Придумати ланцюжки римованих слів.

Виявляю ставлення, почуття...

- ◆ Які вчинки персонажів прочитаних творів виявляли їхнє бажання щось створювати?
- ◆ Яким ти уявляєш Лиса з вірша «Ліс і Лис»? Про що би ти міг/могла прочитати в його вірші?
- ◆ Завдяки чому персонажі прочитаних творів зуміли у звичайному житті побачити незвичайне?
- ◆ Чи зацікавились однокласники й однокласниці твоїм колажем? Чому так вважаєш?

Скринька очікувань

Відкрийте скриньку очікувань. Знайдіть свої записи. Що з очікувань справдилось, а що ні? Обміняйтесь думками про свої «книжкові» очікування на літо.

ЗМІСТ

ЯК НЕ ЛЮБИТЬ СВІЙ КРАЙ!

Варвара Гринько. Рідний край	4
Олекса Палійчук. Київ	4
Дарина Телкова. Героям	5
Максим Малолітко. Воїнові, який захищає Вітчизну	5
Оксана Кротюк. Наші скарби (Музей просто неба)	6
Тетяна Щербаченко (Стус). Український лицар	8
Наталка Поклад. Гарно жити у селі...	10
Микола Вінграновський. Сама собою річка ця тече...	11
Наталія Олійник. Гончарики з Опішного	11

ЛІТЕРАТУРНІ КАЗКИ. П'ЄСА-КАЗКА. БАЙКИ

Валентин Бичко. Казка — вигадка...	15
Анатолій Дімаров. Для чого людині серце	15
Сашко Дерманський. Білячок.	20
Джанні Родарі. Дорога, що нікуди не вела	26
Наталя Осипчук. Стрімкий, як вітер (П'єса-казка)	30
Медіавіконце: афіша вистави	38
ВЕСЕЛЕ СЛОВО. Богдана Бойко. У театрі	39
Леонід Глібов. Байки	40
Лебідь, Щука і Рак	41
Чиж та Голуб	42
Анатолій Костецький. Добра порада (Байка)	43

ПОЕЗІЇ ПРО ДИВОСВІТ ПРИРОДИ

Любов Забашта. Дивосвіт, дивосвіт...	46
Тарас Шевченко. За сонцем хмаронька пливе...	46
Леся Українка. Плине білий човник...	47
Олександр Олесь. В небі жайворонки в'ються...	48
Микола Сингаївський. Волошкове поле	49
Дмитро Павличко. Дядько Дощ	50
Ліна Костенко. Шипшина важко віддає плоди...	50
Анатолій Качан. Розливається Дунай...	51
Медіавіконце: мініпроєкт — створення обкладинки книжки «Мій улюблений вірш»	52

ВСЕ ДОБРЕ ПЕРЕЙМАЙ, А НЕДОБРЕ – ВИПРАВЛЯЙ...

Василь Сухомлинський. Красиві слова і красиве діло	55
Нана Деменкова. Дружок і Образа. Я друзів не продаю	56
Надійка Гербіш. Різні культури (Уривок із книжки «Мене звати Мар'ям»)	58
Надія Кир'ян. Ми в цьому світі не самі...	62
Марко Вітлер. Кошеня пропало	62
Анатолій Костецький. Спішу додому	64
Пес, відомий на весь світ	65
ВЕСЕЛЕ СЛОВО. Оксана Сенатович. Балакуни.	67

ІСКРИНКИ ТВОРЧОСТІ

Володимир Коломієць. Ліс і Лис	70
Медіавіконце: мініпроєкт – колаж «Про мене»	71
Степан Жупанин. Намалюю вітер...	72
Валентина Ткаченко. Лісове коріння.	72
Олександр Єфімов. Тут усе є...	73
Дорота Гельнер. Розмова з фортепіано.	75
Василь Сухомлинський. Співуча пір'інка	76
Перевіряю свої досягнення	13, 44, 53, 68, 77

**Пам'ятайте, що читання допомагає
нам зрозуміти життя і самих себе.
Захопливого читання вам!**

Навчальне видання
САВЧЕНКО Олександра Яківна

Українська мова та читання

Підручник для 3 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти
(Н 54.1 – Н 54.2)
(у 4-х частинах)

Частина 4

(відповідно до Типової освітньої програми
колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Головний редактор *І. В. Красуцька*
Редактор *І. В. Красуцька*
Головний художник *І. П. Медведовська*
Технічний редактор *Е. А. Авраменко*
Коректори *С. В. Войтенко, Л. А. Еско*
Малюнки художниці **Олени Харченко**

У підручнику використано малюнки *О. Шингур, Н. Котилевської, світлини Т. Будкевич, І. Дворницької, С. Клименка, В. Соловйова*, матеріали сайтів Національної бібліотеки України для дітей (www.chl.kiev.ua), «Весела абетка» (www.abetka.ukrlife.org), Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішні (opishne-museum.gov.ua), фрагменти художніх робіт *О. Андрущенко, В. Нізовцева, Т. Мартина, О. Шупляка*, модерний герб Києва *А. Єрмоленка* (с. 4), мурал у Києві (автор — *В. Гідеван*) (с. 79), матеріали з книжок «Фонтан казок. Сучасні українські казки» (упорядник *І. Андрусяк*) (Київ, 2019); «Мене звати Мар'ям» (Харків, 2017); а також ілюстрації з вільних інтернет-джерел (с. 3, 15, 20, 26, 33, 45, 48, 51, 54, 65, 75, 76, 79)

Формат 84x108 ¹/₁₆. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 8,400 + 0,42 форзац.
Обл.-вид. арк. 8,00.
Зам. №
Наклад 2018 пр.

ТОВ «Український освітянський видавничий центр «Оріон»»

Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції»
Серія ДК № 4918 від 17.06.2015 р.

Адреса видавництва: вул. Миколи Шепелева, 2, м. Київ, 03061

Віддруковано

ТОВ «ПЕТ» 61024, м. Харків, вул. Максиміліанівська, 17,
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 6847 від 19.07.2019 р.

ISBN 978-966-991-069-1

9 789669 910691